

**L'estigmatització de sant Francesc
L'Esperit Sant com a tendresa
El Francesc d'Assís de Chesterton
M. Teresa Bertran**

ÍNDEX

EDITORIAL

REFORMA

Josep Manuel Vallejo 41

ESPAI FRANCISCÀ

Articles

EL FRANCESC D'ASSÍS DE CHESTERTON

Sílvia Coll- Vinent 42

FRANCESC D'ASSÍS I LA TENDRESA DE L'ESPERIT SANT

Josep Manuel Vallejo 51

NO CERCO SABER QUÈ ES LA SALUT SINÓ ESTAR SA

Jacint Duran 59

L'ESTIGMATITZACIÓ DE SANT FRANCESC

Eduard Rey 61

EN RECORD DE LA M. TERESA BERTRAN

Òscar Bernaus 70

ESPAI CENTRAL: RECERCA 88

HOMENATGE AL P. ROBERT DE LA RIBA (1912-1999) EN EL XXVè ANIVERSARI DEL SEU TRASPÀS

Josep Maria Gregori

NECROLÒGICA

FRA FREDERIC RAURELL

Jacint Duran 77

LLIBRES

LA FISONOMÍA FRANCISCANA... 80

¿QUIÉN ERES TÚ...? ¿Y QUIÉN SOY YO...? 81

LA CONVERSA AMB DÉU 82

PAZ A ESTA CASA... 83

CELEBRANDO LA VIDA... 83

EL CAMINO DE FRANCISCO 84

DE VIATGE AMB JESÚS 3 84

Foto coberta:
"El bon samarità"
Ladislav Záborský

EDITA:
Caputxins de Catalunya i Balears
www.caputxins.cat

DIRECTOR:
Josep Manuel Vallejo

CONSELL DE REDACCIÓ:
Montse Andreu
Marta Palau
Òscar Bernaus

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Avda. Diagonal, 450
08006 Barcelona
Telèfon 934 161 812
conselldeilaics@caputxins.cat

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ:
Normal: 25 €
De suport: 35 € per amunt

Dipòsit legal: B. 8297-59

EDITORIAL

REFORMA

FRA JOSEP MANUEL

Anhels de canvi, de millora, de reforma planen sobre algunes ànimes cristianes. Encícliques papals i assajos de sinodalitat van per aquest camí... És bona notícia que creixem en diàleg, participació i consciència de responsabilitat baptismal.

Però em sembla que en tot aquest anhel es deixa de banda un aspecte important. L'assignatura principal és la conversió i la nostra renovació interior,

per esdevenir homes i dones evangèliques. I això no s'aconsegueix amb bons propòsits, sinó amb l'experiència personal de la relació amb Jesucrist. Com Zaqueu, com Maria Magdalena, com la Samaritana... Sols la fascinació per Jesús i l'experiència de sentir-se plenificat i vivificat per Ell, pot fer que correm, plens d'agraïment, a seguir-lo i a viure amb Ell.

EL FRANCESC D'ASSÍS DE CHESTERTON

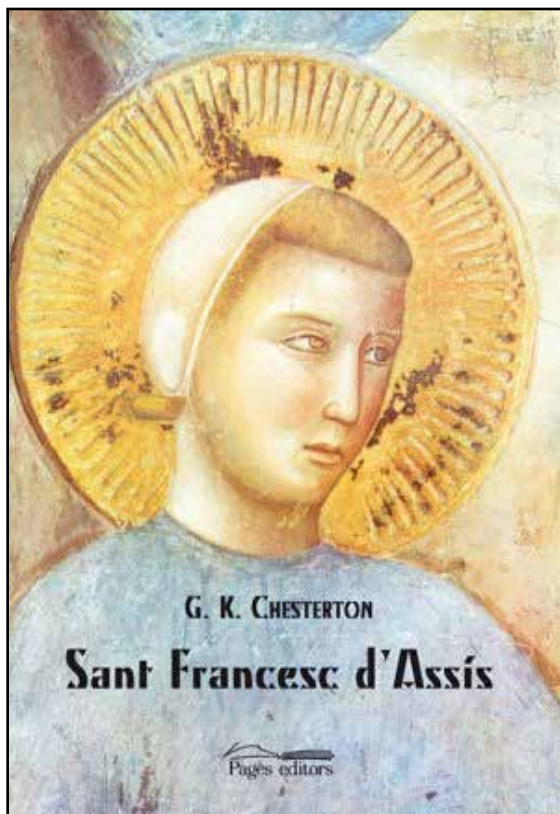
SÍLVIA COLL-VINENT

Aquest escrit és el text de la conferència que pronuncià l'autora a Pompeia el 20 de juny de 2024, en el marc del cicle sobre Art, Literatura i Cristianisme.

Ja he explicat en alguna altra ocasió, i publicat a *Estudios Franciscanos* fa uns quants anys, el franciscanisme de Chesterton i el llibre que va escriure sobre sant Francesc. Avui en tornaré a fer un resum, però fixant-me sobretot en la recepció catalana del llibre, per anar a parar finalment a *La Vera Efigie del Poverello* del P. Miquel d'Esplugues.¹ Començarem amb el que en va dir el poeta i escriptor Tomàs Garcés, a *la Revista de Catalunya*, en el número de gener de 1926, en una ressenya. Es referia al llibre de Chesterton en aquests termes: "L'il·lustre assagista catòlic anglès G. K. Chesterton, qui en la seva famosa i discutida *Història d'Anglaterra* presenta una visió tan nova de l'Edat Mitjana, té publicat un llibre sobre Sant Francesc d'Assís on la figura del "poverello" es dibuixa també amb colors originalíssims." M'agradarà il·lustrar en aquesta conferència per què Chesterton és tan original a l'hora de tractar la figura del sant, i quin és el deute chestertonian que mostra el pare Miquel d'Esplugues en la seva biografia del *Poverello*.

La devoció de Chesterton per sant Francesc venia de lluny: ja el 1892 li va dedicar

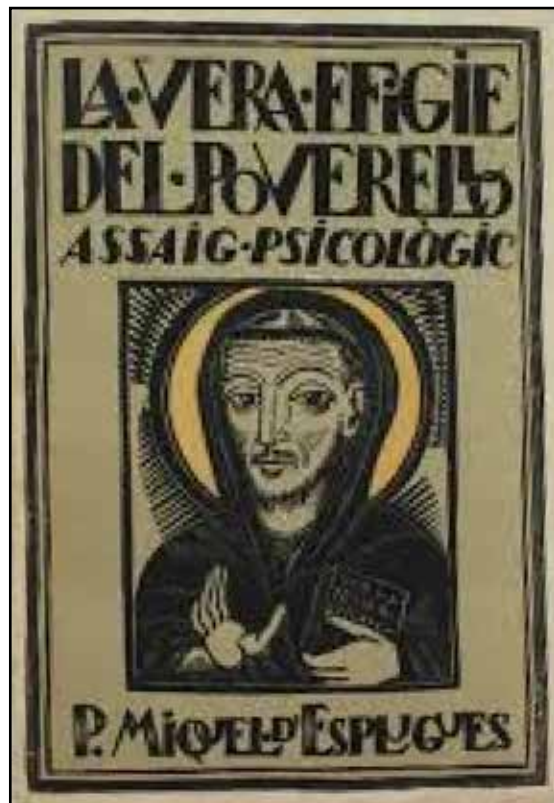
1. He d'agrair al P. Martí Rossell, responsable de la Biblioteca de Pompeia, que ens hagi proveït per al Centre d'Estudis i Documentació G. K. Chesterton un exemplar del llibre del P. Miquel d'Esplugues.

un poema i, més endavant, un assaig, amb motiu de la mort d'Oscar Wilde, publicat a *The Speaker* l'1 de desembre de 1900. Val a dir que la profunda simpatia que Chesterton sentia envers Sant Francesc explica fins a cert punt que el triés com a figura objecte d'estudi literari immediatament després de la seva conversió al catolicisme, esdevinguda el juliol de 1922. És una aproximació literària, molt original,

tal com observava Garcés. *St. Francis of Assisi*, de 1923, s'ha d'entendre, a més a més, en clau autobiogràfica, i aquesta és una de les raons que la fa original, perquè tot explicant la vida del sant o uns aspectes d'aquesta, Chesterton ens va revelant tot un procés molt personal i original d'interpretació del cristianisme. No ens trobem, doncs, davant una biografia convencional, perquè Chesterton no pretén fer una semblança acurada del personatge. El *St. Francis of Assisi* s'assimilaria a les altres monografies que Chesterton va dedicar a figures amb les quals l'unia una gran simpatia, com per exemple la que va dedicar a Charles Dickens (1906) o, molt més endavant, a Robert Louis Stevenson (1927). Naturalment, també cal destacar la que va escriure sobre Sant Tomàs, el 1933. En tot cas, en totes aquestes biografies, explicant el personatge, Chesterton s'explica ell mateix, la seva filosofia i el seu context. Són, d'altra banda, biografies molt literàries perquè la literatura és un marc de referència clau per entendre l'aproximació que Chesterton fa en tots els casos. Pel que fa a sant Francesc, d'entrada Chesterton l'emparenta amb un poeta romàntic, el poeta romàntic anglès per excel·lència, William Wordsworth (1770-1850). Sant Francesc hi és vist com un predecessor dels romàntics en el sentit que encarnava una sèrie de virtuts assimilables, als ulls de Chesterton, a l'esperit del Romanticisme: l'amor a la naturalesa i als animals, el sentit de la compassió social i el sentit dels perills espirituals engendrats per la prosperitat i l'acumulació de la propietat. En la seva monografia, l'esperit romàntic del sant és defensat, en primer lloc, en contraposició a l'escepticisme modern.

De l'original anglès, se n'havia publicat el 1925 una traducció al castellà, a càrrec de Marià Manent, a l'editorial Políglota. En la ressenya del llibre, Garcés reclamava que se'n fes aviat una traducció catalana,

aprofitant l'avinentsa de l'any franciscà, per celebrar el 7è centenari de la seva mort. "Com ens plauria –deia Garcés– que l'any vinent, any sant del franciscanisme, algun dels nostres escriptors (sc. Marià Manent) volgués dotar les nostres lletres amb la traducció del meravellós assaig de Chesterton!" Malauradament no va ser així. La traducció castellana de Manent ha perviscut en diverses edicions posteriors, a l'editorial Joventut.

Garcés comentava la biografia franciscana de Chesterton a partir d'una revista francesa, *La Revue Universelle*, que en reproduïa tot un capítol, el que porta per títol "El pobre homenet". D'aquest capítol, el poeta català en seleccionava un fragment, que concentra al nostre parer un dels missatges més destacats que vol transmetre Chesterton del sant. El reproduceixo a continuació, valent-me d'una traducció posterior al català, de Josep Del-

clòs Mollera, publicada primer a Editorial Andorra el 1967, i reimpressa a Pagès Editors des del 2006.

“Sant Francesc era un home que no volia veure el bosc a causa dels arbres; ell volia veure cada arbre com una cosa separada i gairebé sagrada, com essent un infant de Déu i per tant un germà o germana de l’home. Però no volia estar-se davant una part de decoració de teatre feta servir únicament com a teló de fons i marcada d’una manera general: “Escena: un bosc”. En aquest sentit podríem dir que era massa dramàtic per al drama. En les seves comèdies, la decoració s’hauria posat a viure, les parets haurien parlat realment com en el *Somni d’una nit d’estiu* i els arbres haurien vingut realment caminant a Dunsinane. Tot hauria estat a primer pla i, en aquest sentit, a la bateria de llums. Tot seria en tots sentits un personatge. Aquesta és la qualitat per la qual, com a poeta, és tot al contrari d’un panteïsta”.² Hi tornarem de seguida. Però abans deixeu-me glossar breument la biografia que fa de Francesc. Chesterton reconeixia que amb la seva biografia havia volgut donar un esquema de caràcter humà, un esbós, diríem, d’assaig psicològic. Ja hem dit que era ben lluny de les seves intencions oferir un retrat objectiu i documentat de la vida de Francesc d’Assís. Davant l’allau de llegendes i anècdotes i bibliografia sobre el sant, Chesterton –així ho afirma cap al final del llibre– opta per un camí: “el de seguir una línia d’explicació i mencionar solament una anècdota aquí i allà, perquè il·lustra aquesta explicació”.³ Aquest mètode esquemàtic anava a parar sempre a l’essència del caràcter del sant, i a l’essència del pensament de Chesterton, al cor de les seves idees literàries, socials i

2. *Sant Francesc d’Assís*, p. 101-102.

3. *Sant Francesc d’Assís*, p. 166.

polítiques. Chesterton va retallant el perfil de Sant Francesc com a heroi humanitari per excel·lència, ben distanciat del filantrop i ben acostat a l’home corrent, un tret que resumia, amb el seu peculiar estil paradoxal, així: “Un amic de l’home s’acosta molt al contrari d’un filantrop [...] Pot dir-se que un filantrop estima els antropoids. Però Sant Francesc no estimava la humanitat sinó l’home, com no estimava el cristianisme sinó Crist”.⁴ Tot perfilant-ne el retrat, Chesterton explica finalment el caràcter enterament democràtic que hi veu encarnat, com a portador d’un essencial “optimisme democràtic” que es demostra en l’estimació dels homes corrents i les coses ordinàries, i en la seva satisfacció amb les coses petites, en el profund convenciment que un home (individualment, mai en general) sempre sobresurt, distingit de la multitud o del desert: “He dit que Sant Francesc, deliberadament, no veia el bosc a causa dels arbres. Encara és més veritat que deliberadament no veia la multitud a causa dels homes. El que distingeix aquest molt autèntic demòcrata de qualsevol simple demagog, és que mai no va enganyar ningú ni tampoc s’enganyà ell mateix amb la il·lusió de la suggestió de les masses. Fos quin fos el seu gust pels monstres, ell no veïé davant seu cap bèstia de molts caps. Ell només veia la imatge de Déu multiplicada, però mai monòtona. Per ell, un home sempre era un home i no despareixia més dins una multitud densa que enmig d’un desert”.⁵

És, com hem dit, un dels missatges de la vida del sant sobre el qual insisteix més la biografia. Ja arribant al final, al capítol dedicat a “El testament de Sant Francesc”, Chesterton resumeix el vot de pobresa, aquell que era font d’inspiració de molta

4. *Sant Francesc d’Assís*, pp. 15-16.

5. *Sant Francesc d’Assís*, p. 111.

doctrina social catòlica, i que trobava una última síntesi en la frase *Deus est Deus pauperum*: “Un altre corrent d’inspiració individual, totalment diferent, se’n deriva en gran part: tota aquella energia reformadora dels temps medievals i moderns que va a càrrec de *Deus est Deus Pauperum*. El seu ardor abstracte per als éssers humans estava en una multitud de lleis medievals justes contra l’orgull i la crueltat de l’opulència; estava avui darrera molt d’allò que se’n diu vagament Cristià Socialista i que pot dir-se’n més exactament Catòlic Demòcrata. No voldria pretendre ningú, ni de la part artística, ni de la social, que aquestes coses no haurien existit sense ell; i no obstant això, és estrictament veritat de dir que no podem ara imaginar-les sense ell, ja que ell ha viscut i ha canviat el món”.⁶ També hauria de ser una de les fonts d’inspiració per a la doctrina social propugnada per Chesterton, l’anomenat “distributisme” (una proposta prou atrevida plantejada com a alternativa al gran

6. *Sant Francesc d’Assís*, p. 185.

capitalisme i al socialisme d’Estat), que havia de divulgar al cap de poc a través del *G. K.’s Weekly*, un setmanari al qual es va dedicar intensament l’última etapa de la seva vida (1925-1936). A Catalunya, Pau Romeva s’encarregaria de donar-la a conèixer amb tot detall, traduint diversos articles de Chesterton sobre la qüestió social per al diari catòlic *El Matí* i per a *La Paraula Cristiana*.

Si una analogia es pot establir entre Chesterton i Sant Francesc, aquesta ha de passar per la conjunció de l’humanista i l’humorista. “La filosofia d’un humorista” era el títol amb què s’iniciava aquell llarg assaig que va fer publicar el pare Miquel d’Esplugues a *Estudios Franciscanos*, abans que Chesterton escrivís el *St. Francis*. L’autor, Tonquédec, es mostrava reticent a estones envers l’excessiva literaturització practicada per Chesterton, per les seves excentricitats i l’ús immoderat del misticisme, que podien fer malentendre el sentit d’alguns dogmes, però insistia a assimilar el Chesterton filòsof amb el literat, com ho va fer més endavant Romeva, el

principal divulgador català de Chesterton. Per Romeva, Chesterton era també un poeta, un poeta amb idees i amb una filosofia pròpia, i precisament d'aquesta condició de poeta podien arrencar les ocasionals reticències envers la seva filosofia: "Les seves idees són sovint pastades amb imatges, la seva argumentació és sovint una seqüència d'il·lustracions. Això crea una certa dificultat a aquells que aspirin a fer-li una justícia total, i és que han d'anar a trobar la seva filosofia a través de la seva poesia. Es pot fer justícia a la seva poesia prescindint del fet que ell és a la seva manera un filòsof, però no es pot fer justícia a la seva filosofia sense tenir en compte que ell és també un poeta".⁷ A la condició de poeta hauríem d'afegir, seguint Tonquédec, la de l'humorista. El símil del joglar de Déu aplicat a Chesterton es va estendre entre els admiradors catalans

7. Pau Romeva, "Pròleg" a *Herètics*, dins *Textos sobre Chesterton*, introd. i ed. Sílvia Coll-Vinent i Josep Monserrat Molas (Barcelona: Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull, 2006), p. 37.

que el van acompanyar quan va venir a Barcelona. El seu amfitrió, el poeta Josep M. Junoy, un dia li va dir: "Vós heu posat la riulla de Voltaire al servei de Déu". La frase va fer fortuna entre els escriptors i periodistes catalans dels anys vint, i sembla que a Chesterton també li va plaure.⁸

En el context de l'extensió del franciscanisme cultural a Catalunya, Chesterton en seria una figura ben destacada. Dins la comunitat franciscana, hem de destacar un personatge, el pare Miquel d'Esplugues, com a capdavanter en la divulgació de Chesterton al nostre país, encara que el seu coneixement de l'autor fos mediat per les traduccions franceses que s'anaven fent visibles després de la Guerra Gran. En la plataforma d'*Estudios Franciscanos* que va fundar ell mateix el 1907, Esplugues hi va fer publicar, l'any 1920, el primer assaig seriós sobre l'escriptor anglès a la Península, a càrrec del jesuïta

8. Citada per Josep M. Capdevila, a "*L'home perdurable*", *La Paraula Cristiana*, 6 (1927), 358-359.

Joseph de Tonquédec;⁹ al cap de dos anys es difonia en aquesta mateixa revista la conversió de Chesterton al catolicisme, a través del corresponsal de l'*Osservatore Romano*, el qual acollia entusiàsticament la notícia i pronosticava alhora un *boom* editorial de les traduccions, "almeno delle sue opere più belle", és a dir, *Heretics, Orthodoxy, The Ball and the Cross, The Man Who Was Thursday, The Flying Inn* i els dos volums fins aleshores apareguts del *Father Brown*.¹⁰

En aquesta divulgació de Chesterton, Esplugues va comptar amb la col·laboració d'il·lustres representants del món cultural i literari català amb els quals va mantenir una forta amistat. A banda de Garcés, hi trobaríem Marià Manent, Jaume Bofill i Mates, Pau Romeva, o Josep M. de Sagarra, en un context de gran vitalitat del moviment franciscanòfil en la cultura catalana.¹¹ Sabem que Esplugues va seguir de ben a prop el procés de traducció de la primera obra de Chesterton en versió catalana, *L'home perdurable* (1927), a càrrec del poeta Marià Manent; la va ressenyar a les planes de *La Nova Revista*, una revista

9. "G. K. Chesterton, *La filosofía de un humorista*" (publicat primer a *Études*, abril-juny 1920, en quatre parts: I. "La philosophie d'un humoriste", II. "Une manière de prendre la vie", III. "L'art", i IV. "La religion"), *Estudios Franciscanos*, 24 (1920), 311-316, 382-386, i 25 (1920), 222-225, 301-303.

10. ENRICO FURT, "Chesterton", *Estudios Franciscanos*, 29 (1922), 393-396.

11. Vegeu els dos aprofundits estudis de Valentí Serra, *La Província de framenors caputxins de Catalunya: de la restauració provincial a l'esclat de la guerra civil (1900-1936)* (Barcelona: Facultat de Teologia, 2000), pp. 181-193, i *El Terç de Orde dels Caputxins: Aportacions del laïcat franciscà a la història contemporània de Catalunya (1883-1957)* (Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2004), pp. 387-449.

d'alta cultura fundada per Josep M. Junoy on, gràcies a la decidida campanya de Pau Romeva, s'hi van reproduir una bona part dels comentaris catalans publicats al voltant de l'escriptor. No seria atrevit, doncs, afirmar que fou el mateix pare Miquel el qui, prèviament, va engrescar Manent a traduir, si no va poder ser al català, sí al castellà, el *St. Francis of Assisi* (1923) de Chesterton, que com ja hem vist es va publicar a l'editorial Políglota de Barcelona el 1925. Ho devia fer ja pensant en una efemèride que havia de tenir lloc l'any següent, i de la qual Miquel d'Esplugues fou l'ànima organitzadora: la celebració de l'any franciscà, iniciat el 1926 i perllongat durant tot l'any 1927, en el setè centenari de la mort del *Poverello*. Chesterton havia fet anteriorment una estada llarga a Catalunya, durant el mes de maig de 1926, ressenyada amb tot detall a la premsa de l'època. Ja aleshores el llibre de sant Francesc figurava en un lloc prominent en les cròniques de periodistes catòlics, especialment atents a la visita de l'escriptor a Barcelona. I per la seva banda, Chesterton va participar en els actes organitzats a Londres amb motiu de l'efemèride franciscana, segons informava justament en una carta adreçada a Josep M. Junoy per agrair-li la felicitat estada en terres catalanes.

I ara entrem en l'aportació mateixa del P. Miquel a l'any franciscà, un segon motiu de la conferència, que és la publicació de *La Vera Efigie del Poverello*, en una bella edició conjunta entre Editorial Franciscana i Llibreria Catalònia, publicada el 1927. Com deia Jaume Bofill i Mates (polític d'Acció Catalana i poeta que signava amb el pseudònim de Guerau de Liost), en un número d'agost de *La Nova Revista* de Junoy: "en realitat l'únic llibre publicat ací per a celebrar l'aniversari" que "ens el farà comprendre, després d'una preparació tan adequada com és tota una vida de religió en l'Orde Franciscà, revivint filialment

—per dir-ho així— la vida de Sant Francesc”. El que voldria mostrar ara és el deute de Miquel d’Esplugues amb Chesterton: fins a quin punt l’inspira, com l’utilitza en el seu assaig, i quines afinitats podem trobar-hi. D’entrada, per al P. Miquel l’atractiu de Chesterton passa per la paradoxa, per l’esperit paradoxal de l’autor anglès: “Que els esperits profunds, majorment paradoxals, són els més capacitats per a copsar aquesta desconcertant, però objectiva i harmònica paradoxa que és la religió del Natzarè”.¹² És en el primer capítol, titulat “La paradoxa del Cristianisme i del sant d’Assís”, on trobem concentrats els fragments al voltant de Chesterton. Primer descriu el talent de Chesterton així: “El seu talent enorme, aliat al bon sentit de

12. *La Vera Efigie del Poverello*, p. 24

la raça i a la deu profunda d’ironia d’on deriva el seu esperit paradoxal, el menaren pian piano cap al Catolicisme, des de les posicions del Cristianisme anglicà, que ell trobà molt prest mancat de base; i des de les posicions d’un positivisme —el del seu temps— que aviat trobà científicament orfe de sentit i de dignitat”, per finalment concloure que “El Catolicisme, és un dir, sembla fet a mida de la seva ment i la seva ment a mida del Catolicisme”.¹³ I a continuació, rebla: “La meravellosa arquitectura de la nostra fe, el seu esperit fecundador i alegrador de l’univers [...] troben en la intel·ligència de Chesterton un herald enginyosíssim, en el seu temperament de lluitador un veritable atleta i en la seva qualitat d’escriptor de raça un apòstol modern de fecunditats insospitades”.¹⁴

A la tercera part del volum, al capítol I (“Espiritualitat natural i religiosa”) Esplugues compara les dues figures, a partir del concepte de follia, tal com l’entén Chesterton en el seu llibre més important d’apologia del cristianisme, *Orthodoxy* (1908), que és el llibre de Chesterton que més aprecia el P. Miquel, que l’havia llegit en francès: “El més gentil humorisme, com oli sagrat, amorosí tota la vida del *Poverello*; i l’humorisme és signe essencial del seny. ‘La follia, diu Chesterton, no és la pèrdua de la facultat de discórrer, sinó de la facultat de comprendre’ (*Orthodoxie*, p. 16). D’ella són emanació caritativa, de vegades sublim, la ironia i l’humorisme del bon ésser.”¹⁵ Aquesta percepció de la figura de Chesterton, des de la follia i des de l’humorisme, deixa una petja en la recepció catalana, que recull també la biografia santfrancescana del P. Miquel. Chesterton és vist com una contrafigura de Voltaire, oposada a Voltaire i a l’escepticisme francès del segle

13. *La Vera Efigie del Poverello*, p. 30.

14. *La Vera Efigie del Poverello*, p. 30-31.

15. *La Vera Efigie del Poverello*, p. 205.

XVIII, “que es mofava de tot, en el cel i en la terra, llevat d’una concepció epicúria de la vida, a través de la qual s’escolava l’existir banal de Voltaire i el de tota, quasi, la societat elegant del seu temps... i de tots els temps”.¹⁶ És en definitiva la visió que justifica la frase de Josep Maria Capdevila, ja citada: “Vós heu posat la rialla de Voltaire al servei de Déu”.

Voldria, per acabar, incidir en la visió literària de Chesterton, per a qui el sant és vist en primer lloc com un poeta, “un dels primeríssims poetes nacionals en els dialectes purament nacionals d’Europa”.¹⁷ Un poeta medieval, és a dir, un trobador, o, millor, un joglar, un mim. Chesterton juga amb el conegut símil de sant Francesc vist com a Joglar de Déu (expressió amb què el sant anomenava els seus seguidors) i amb la paràbola del Saltimbanqui de la Mare de Déu per representar Francesc com el joglar que es posa de cap per avall davant de Nostra Senyora per lloar-la i cantar; o el joglar com a bufó de la cort del Rei del Paradís. D’aquesta manera explica el joc acrobàtic a què sotmet el sant la seva visió del món: una visió invertida, de cap per avall, però precisament per això, creu Chesterton, molt més brillant i atractiva. Sosté Chesterton: “Aquesta visió invertida, tan més brillant, sorprenent i seductora, té una certa semblança amb el món que un místic com Sant Francesc veu cada dia. Però aquí hi ha la part essencial de la paràbola: el Saltimbanqui de Nostra Senyora no es va posar sobre el cap “amb la intenció” de veure flors i arbres amb visió més clara o sorprenent; no ho va fer ni se li hauria acudit mai de fer-ho. El saltimbanqui de Nostra Senyora es va posar dret sobre el cap per agradar la Mare de Déu. Si Sant Francesc hagués fet el mateix, com era molt capaç de fer-ho, ho hauria fet origi-

nàriament pel mateix motiu. És “després” d’això que el seu entusiasme s’hauria estès i hauria donat com una aurèola als cantells de totes les coses del món [...] Tot el seu punt de vista era que el secret de recobrar els goigs naturals consistia a mirar-los a la claror d’un goig sobrenatural. Dit d’una altra manera, ell repetia en la seva pròpia persona aquell procés històric que hem observat en el capítol d’introducció: la vigília d’ascetisme que té per final la visió d’un món natural fet nou.¹⁸

Aquesta visió sorprenent que comporta mirar el món a l’inrevés constitueix un principi fonamental en l’estètica chestertoniana. Per expressar millor l’estranyesa de les coses ordinàries, que d’ordinàries que són esdevenen rutina però que no per això deixen de ser meravelloses i estranyes, no hi ha res millor, diria Chesterton, que veure-les, de cop i volta, des d’un nou angle. Perquè, segons ell, la realitat és sempre més estranya, més sorprenent i més meravellosa que qualsevol ficció. Afirmar més endavant, en el mateix capítol cinquè dedicat al “Joglar de Déu”: “aquesta vida ordinària és una cosa admirable en si mateixa; però és la vida ordinària la que està feta d’imaginació, molt més que la vida contemplativa. Qui ha vist tot el món penjat d’un cabell a la mercè de Déu, ha vist la veritat; podríem gairebé dir la freda veritat. Qui ha contemplat la visió de la seva ciutat cap per avall, l’ha vista pròpiament cap per amunt”.¹⁹ Un punt central d’aquesta estètica és la defensa chestertoniana del sentit del grotesc, tan explotat en les seves fantasies i assaigs, sempre al servei de la transmissió d’una filosofia. Aquest principi ja l’havia divulgat en un assaig molt anterior, en el qual justificava la legitimitat de fer servir termes grotescos en la discussió de coses serioses, també per parlar

16. *La Vera Efigie del Poverello*, p. 27.

17. *Sant Francesc d’Assís*, p. 64.

18. *Sant Francesc d’Assís*, p. 82.

19. *Sant Francesc d’Assís*, p. 89.

de religió. Chesterton adopta una actitud d'exaltació de la imaginació, de la fantasia, del grotesc i de l'humor, per defensar una visió de la vida, val a dir, per a ell, la vida ordinària de l'home normal i corrent. Aquí trobava un altre punt d'empatia amb Francesc: Chesterton n'exaltava l'actitud vitalista, positiva, i d'home feliç en contemplar les coses senzilles, feliç també en la nuesa absoluta, però aquesta contemplació passava pel sentit de l'humor. Chesterton afirmava que sant Francesc realment era ascètic, però afegia tot seguit que "certament no era sorrut."²⁰ L'alegria franciscana era per Chesterton l'altra gran arma per fer front a l'esperit pessimista i escèptic de la mentalitat moderna.

En la imaginació del poeta Tomàs Garcés, el dinamisme, l'energia i l'esperit atlè-

20. *Sant Francesc d'Assís*, p. 92.

tic de Francesc van quedar projectats en la representació del mateix Chesterton com a home de lletres i de pensament: "En les lletres d'avui, Chesterton fa el paper del monjo. Dilucida qüestions prèvies. Contra els absurds de l'època exercita el seu atletisme sanitos [...] propaga la veritat i combat l'error, sense treva, amb esperit jovial, brandant els focs d'artifici –que són alhora martells lògics– de les seves paradoxes."²¹ El terme de comparació, en aquest cas, no era sant Francesc, sinó una altra figura medieval: el frare que apareixia al final del primer capítol d'*Herètics*, quan tot d'una s'apaguen els llums dels fanals per causa d'una batalla entre profetes moderns, i han de discutir a les fosques.

21. Comentari de Tomàs Garcés sobre *Herètics*, reproduït a *La Nova Revista*, 5 (1928), 283.

FRANCESC D'ASSÍS I LA TENDRESA DE L'ESPERIT SANT

FRA JOSEP MANUEL VALLEJO

“Veni, oh Sant Esperit, des del cel al nostre pit amb un raig de llum divina. Pare dels pobres, veniu, deu-nos els dons que teniu, oh Sol que el cor il·lumina. Vós sou el consolador, de l'ànima Habitador, i dolcíssim refrigeri. En els treballs sou confort, en les penes sou conhort, en la calor sou temperi. Oh divina Claredat, visiteu la intimitat del cor que ja us ansia. Res tindrà l'home si vós no li deu vostre socors divinal, que bé li sia. Tot el que no és net renteu; tot el que ja és sec regueu; cureu tota malaltia. Tot l'indòmit endolciu; tot el fred encalentiu; regiu el qui s'esgarria. Deu als fidels confiats dels vostres dons esperats la sacrosanta Setena. El mèrit de la virtut, el camí de la salut, la joia immortal i plena.”
(Seqüència de Pentecosta)

Francesc és home de l'Esperit. Al nucli de la seva Regla diu: “El germà menor ha de desitjar, per sobre de totes les coses, posseir l'Esperit del Senyor i la seva santa operació” (2R 10). Aquesta és l'assignatura fonamental del cristià per a Francesc, posseir l'Esperit Sant i deixar-se endur per Ell, deixar-se inspirar, deixar-se guiar. I, com diu aquesta meravella de la Seqüència de Pentecosta, l'Esperit és suavitat, és tendresa, és delicadesa, és amor humil, és carícia. L'Esperit mai no força, suggereix, com una brisa suau. Recordem aquell text d'Elies a l'Horeb (1Re 19), en què Déu l'envia a la cova per fer experiència de la seva bondat. I Déu no es troba en la tempesta, no es troba en el llamp, no es troba al terratrèmol. Déu no està

en res espectacular i potent, sinó que és al murmuri d'una brisa suau. I en el text hebreu diu: “al murmuri d'un silenci subtil”. Que profund! Déu parla en el silenci, acariciant l'ànima. Tot allò que ens vingui de dins com forçat, o impetuós: “he de fer això, allò altre...”, amb imperiositat i duresa, no ve de l'Esperit Sant. L'Esperit Sant sempre va acompanyat de suavitat, dolcesa, tendresa..., convida, demana permís, com Jesús que està trucant a la porta del nostre cor i demana permís per entrar-hi (Ap 3,20). Això és el nucli del que voldria compartir en aquest escrit. Francesc és l'home posseït per l'Esperit Sant, i aquest és suavitat i delicadesa.

Francesc d'Assís neix el 1182 i mor el 1226. Va viure escassament quaranta anys. Som al segle XIII, al naixement de les ciutats lliures, el feudalisme decau i brollen ciutats independents. Assís n'és una. Els seus vilatans lluiten contra els nobles i organitzen un ajuntament de comerciants rics. El món a Europa es torna mòbil i itinerant, un món de comerciants i de mercats.

El pare de Francesc, Pietro Bernardone, és un comerciant de teles fines, que viatja per la Provença, i espera que el seu fill el segueixi en el negoci i sigui un gran cavaller. La seva mare, madonna Pica, és provençal, del sud de França. Dona delicada, afectuosa, que mima molt el seu fill. Francesc era un nen mimat. I segurament la seva mare va influir molt en la seva manera de ser afectiva i tendra.

Francesc és un noi de caràcter alegre, vividor, li agrada el ball, el cant, les gresques, sortir amb els amics, anar amb noies... És cortès, delicat i educat. Li agrada viure bé. És italià, de l'Úmbria,

fill del seu país. El paisatge forja l'ànima. Sant Ignasi és de les valls profundes del País Basc. I sant Joan de la Creu és fill de la terra castellana. Francesc és italià, per tant, de la "dolce vita". Però és molt generós, malbaratador diran els pares. L'escullen els de la colla com a "rei de la joventut" perquè paga les festes i els àpats. Alhora és presumit, vanitós, li agrada vestir bé, que el mirin i que l'aplaudeixin.

Un dels ideals que dominen al segle XIII al sud d'Europa és l'ideal cavalleresc, el de l'amor cortès. "El rei Artur i els cavallers de la taula rodona" inspiraran moltes de les idees de Francesc: aquesta horitzontalitat dels germans, la cortesia, la defensa dels pobres... La vivència de la fraternitat és una característica de l'època; es passa d'un món feudal vertical i jeràrquic, a un món horitzontal, d'iguals. Francesc és fill de la seva època.

El 1202 es produeix una batalla contra Perusa, a Collestrada. Assís havia estat alliberada dels nobles i Francesc havia participat en la guerra, per tant, havia matat gent. Els nobles van fugir a Perusa, al poble del costat: Santa Clara va fugir amb ells. Un any més tard Perusa es va rebel·lar i va lluitar contra Assís. En aquesta batalla Francesc va ser fet presoner i va romandre un any a la presó de Perusa. Després, com que el seu pare tenia diners, el van poder alliberar i va tornar a Assís, però va estar malalt molt de temps. Les malalties de vegades van bé a l'ànima. Francesc va estar quiet, al llit, molt de temps. I això ajudà a la seva conversió. El seu primer biògraf, Tomás de Celano, diu: "Déu injectava angoixa a la seva ànima i malestar al cos". Quan millora una mica –i això Zeffirelli ho descriu molt bé a la pel·lícula "Germà sol, germana lluna"–,

surt a veure la bellesa dels camps que tant li agradava abans, i diu Celano: “Ni la bellesa dels camps, ni l’exuberància de les vinyes va poder delectar gens ni mica el seu esperit”. Estava enfonsat, deprimit.

Millora i, en una de les gresques amb els seus amics, diu el biògraf que després del dinar, dels balls, dels cants, els de la colla anaven davant cantant i ell es queda enrere com pensatiu, amb el ceptre de rei de la joventut. I diu el seu biògraf: “De sobte el visità el Senyor i va quedar ple de tanta dolcesa que no podia ni moure’s”¹. Va quedar petrificat de l’experiència meravellosa de dolcesa que li va concedir el Senyor. Els seus amics el veuen estrany i li pregunten què li passa, que si es pensa casar. I ell respon que sí, amb la dona més bella i més noble que hi hagi hagut en aquesta terra. Es referia a madonna povertà, a madonna pobresa.

Aquesta és la primera gran experiència mística de Francesc caracteritzada per la paraula “dolcesa”, tendresa, suavitat.

La segona gran experiència succeeix davant del Crist de Sant Damià. Passejant pels camins d’Assís diu que va tenir un impuls –l’Esperit sempre impulsa des de dins– d’entrar a l’església. Va estar davant del Crist resant llarga estona. I el Crist li va dir: “Francesc, repara la meva església, que s’enfonsa”. I ell ho interpreta literalment. Va entendre que es referia a la capella que estava mig derruïda, i es va posar a reconstruir-la. Però gràcies a aquesta experiència del Crist, el seu cor va quedar “vulneratum et liquefactum”² en contemplar la imatge del Crist. Va quedar ferit i fos d’amor. Diu el biògraf: “De manera que mentre va viure, va portar al seu cor les nafres de Jesús, que més tard se li van reproduir a les mans i als peus”, en l’experiència mística de l’Alverna, poc abans de

1. Tres Companys, 7.

2. Ferit i fos.

morir. Aquesta experiència el va marcar. I es diu a “Tres Companys 13”³, que el Crist crucificat li va parlar amb una entenedora bondat, de manera piadosa i benigna. És a dir, que el Crist li va parlar amb dolcesa, amb suavitat, amb una bondat plena de tendresa.

El Crist de sant Damià és un Crist joànic, tot Ell és llum, un Crist ressuscitat, amb els ulls oberts i expressió de pau. Aquest Crist va mirar Francesc durant molt de temps i el va impregnar del seu rostre, un rostre de pau, benigne, un rostre de resurrecció.

Cristina Kaufmann deia que el cristià és aquell que se sap ben mirat pel Crist. Francesc es va sentir molt ben mirat per aquest Crist durant tota la seva vida. Santa Teresa deia: “Mira que te mira”. Deixar-se mirar pel Crist a través d’una icona és una manera molt bella de pregar.

És un Crist joànic, hi ha els personatges de l’evangeli de Joan. A l’esquerra Maria, la mare de Jesús, i Joan. I tots dos estan assenyalant Jesús, amb la mà al mentó com dient: “Què ha passat?” I a la dreta, tenim Maria Magdalena, Maria de Cleofàs i el centurió. El Crist no té corona d’espines sinó que té l’aurèola de sant, de ressuscitat, és un Crist viu, que segueix tenint les nafres d’on brolla sang, de manera que inspira el misteri pasqual de creu i resurrecció, de dolor i de goig. Aquest misteri va forjar Francesc durant tota la seva vida. Per a ell el Crist és crucificat i ressuscitat alhora, com a l’evangeli de Joan.

Un altre moment estel·lar de la conversió de Francesc, que va durar uns dos anys, és l’experiència amb els leprosos, que està recollida al Testament⁴. Per a ell, aquesta experiència és definitiva en la seva vocació. Els leprosos havien de viure fora de

3. Una biografia més fresca i espontània que la de Celano, que van redactar els seus propis companys.

4. Testament 1-3.

la ciutat, anaven amb una campaneta i no se'ls podia ni tocar. A Francesc li feien molt de fàstic. Diu al Testament: “Quan jo estava en pecats em feia molt fàstic contemplar els leprosos. Però el Senyor em va conduir entre ells i vaig fer amb ells misericòrdia. I quan me n'apartava, allò que m'era amarg se'm convertí en dolcesa de l'ànima i del cos”. Un altre cop la paraula dolcesa, que persegueix Francesc en tot el seu procés de conversió.

Després comença a cercar de nou aquesta experiència de Déu a les capelles, a les coves; reconstrueix esglésies, cuida els leprosos... I diu que quan li venia aquesta dolcesa, es tancava i es posava

la caputxa per experimentar-la en secret. L'experiència de Déu per a Francesc és dolcesa, suavitat, tendresa, delicadesa.

I quan el Senyor li dona companys, entra un dia a l'església on s'està llegint l'evangeli de la missió: “Aneu per tot el món sense bossa, ni sarró, ni dues túniques”. I Francesc exclama: “Això és el que jo vull”, com si hagués estat pronunciat per a ell. Francesc va trobar el seu camí aquí. Anar itinerant per l'Úmbria, sense bossa, ni sarró, ni dues túniques, com els deixebles de Jesús, per deixar-se acollir, no per ensenyar ni per donar, sinó des de la feblesa, demanant acollida i almoïna. Aquesta és la forma de fer de Jesús, per fer brollar la bondat de la gent, perquè quan et mostres feble demanant, brolla la bondat que tots tenim a dins.

Ja tenim Francesc convertit. Començarà a treballar amb els germans de jornaler, pels camps d'Assís. No voldran treballar de responsables de les cases, sinó ésser menors, ésser pobres, sense privilegis, sense poder. I quan no els arribi per menjar, aniran a l'almoïna. Però, al principi, els franciscans van treballar manualment com els pobres, com els obrers (cf. 1R 7).

Diu Francesc al Testament: “I després que el Senyor em donà germans, ningú no em mostrava què havia de fer, ans el mateix Altíssim em va revelar que havia de viure segons la forma del sant Evangelí”⁵. No busca companys, li venen. Alguns pensen que està boig, però altres nois rics d'Assís que el coneixen, descobreixen que hi ha un misteri d'alegria i de goig, en la seva nova vida segons la forma del sant evangeli, és a dir, com Jesús i els seus apòstols, itinerants, pobres. Aquest és el model que va forjar la manera de viure de Francesc. Tal com diu Jesús a Mc 3,14: “Va triar dotze perquè visquessin amb ell i per enviar-los a proclamar la Bona Nova”.

5. Testament 14.

Hem explicat en trets gruixuts la conversió i l'itinerari espiritual de Francesc. Podem copsar que les paraules que més es repeteixen en les seves experiències místiques són: dolcesa, tendresa i suavitat.

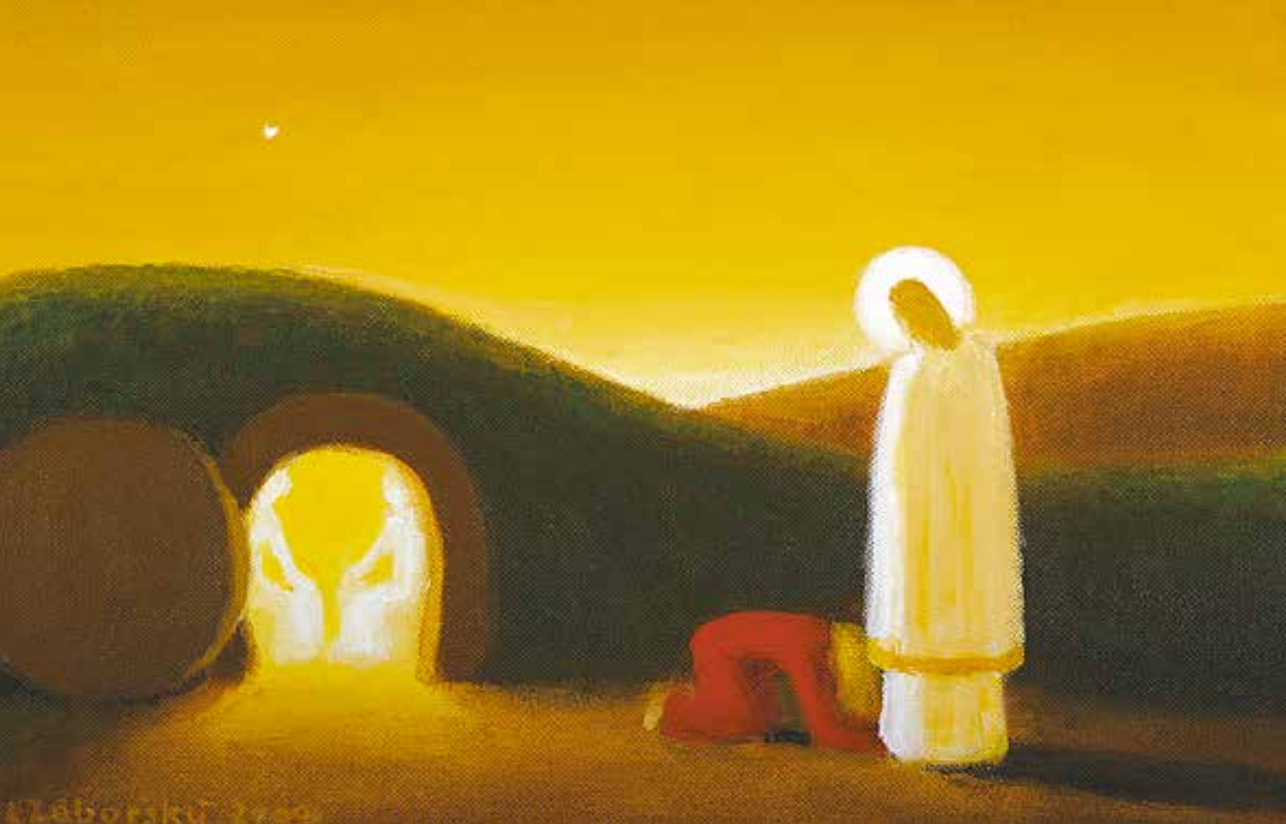
Cristina Kaufmann, carmelita descalça de Mataró, deia: “La tendresa és el moviment d'allò que és sant dins nostre”. Que ben dit! La tendresa és allò que fa l'Esperit Sant dins nostre. Experimentant la tendresa, tenint un nen als braços, acariciant un animalet o contemplant una posta de sol, estem en Déu, som en l'Esperit Sant, perquè la tendresa és quelcom que Déu ha gravat al fons de les nostres entranyes, és antropològic. Tothom és capaç de tendresa, el que passa és que la tenim molt ben tapadeta perquè ens fa vergonya, o ens fa sentir febles, i ens fa por... Som molt rars els humans. Però la tendresa la tenim al fons del cor. Hi ha coses, com un nen nounat, o un nen mamant del pit de la seva mare, o cuidar un malalt, que fan emergir la tendresa que viu a dins nostre. Això és l'experiència de Déu, l'experiència de l'Esperit segons Francesc.

A Gàlates 5,22 hi ha un text preciós que descriu quin és el fruit de l'Esperit Sant: “El fruit de l'Esperit és amor, goig, pau, paciència, benvolença, bondat, fidelitat, dolcesa i domini de si”. Dominen els termes de benvolença, bondat, dolcesa..., l'Esperit és delicadesa i suavitat. I, curiosament, acaba dient: domini de si mateix. Així que el domini de mi no depèn de mi, és un do de l'Esperit! I és veritat. Diem: “Vostè, quan estigui trist, esforci's a asserenar-se...”, o qui és capaç d'aconseguir alegria?... “Posi's alegre...” No depèn de nosaltres l'alegria, ni el domini d'un mateix. Quan estic ple de l'Esperit Sant, aleshores sí. És a dir, com el nen quan acaba de mamar, que ja no necessita res més, doncs un cristià, quan ha begut de l'Esperit Sant ja no necessita res, ja no s'enfada encara que el punxin o l'insultin. Aquest és el secret de la vida cristiana.

El cardenal Martini té un llibre que es diu: “El fruit de l'Esperit a la vida quotidiana”, clar i profund. I comentant el fragment de Gàlates 5,22 diu: “Aquesta és la moral del Nou Testament. Hi ha tres tipus de moral. La moral d'allò lícit i il·lícit; la moral del deure, del respecte als altres, de com servir millor la societat. Però la moral del Nou Testament és més, perquè s'atén a allò bell”. Que ben dit! S'atén a allò que és bell. No ens passa que quan llegim textos de la Bíblia, diem: “que bonic!?” Quan llegeixes el llibre de Rut, per exemple, tanta noblesa... quina bellesa!, que bonic! Això és el que diu Martini. La moral del Nou Testament és molt més que les dues anteriors. S'atén a allò que és bell, allò que és radiant. Mariola López diu en un llibre sobre la tendresa:⁶ “A la vida cristiana no es tracta de fer moltes coses, sinó d'irradiar”. Es tracta d'irradiar tendresa, pau, alegria, goig... i per irradiar cal estar irradiat, igual que per evangelitzar cal estar evangelitzat, o per escalfar cal estar calent. Primer cal deixar-se irradiar per l'Esperit Sant per després irradiar amb el rostre, amb la música, amb el to de veu, amb la delicadesa. I segueix dient el cardenal Martini: “allò que és radiant, allò que fa feliç, allò que torna la vida plena i fecunda. Aquesta és la moral del Nou Testament, la dels deixebles de Jesús”.

Aquesta suavitat, dolcesa i tendresa és el criteri de discerniment per saber si una cosa és de Déu o no ho és. Confesso que la tendresa ha estat el nord de tota la meua vida, el criteri, sense que ningú no m'ho hagués ensenyat, per saber si una cosa és de Déu o és bona, és que va acompanyada de tendresa. Si no hi ha tendresa, aquí no hi és Déu. És molt clar en les coses de la vida. On hi ha heroïcitat

6. *“Hacia la ternura. Liberar el amor en una vida célibe”*, Cuadernos Frontera Hegian número 96, 2017.

amb duresa, no hi ha Déu. Quan hi ha una gran generositat, fins al punt de repartir tots els meus béns, però no hi ha humilitat i caritat, no hi ha Déu. Ho diu 1 Corintis 13: puc fer les més grans heroïcitats, vendre'm com a esclau, convertir els heretges, fer mil miracles, però si no tinc amor, que és sinònim de l'Esperit Sant, no em serveix de res. En suma, la vida cristiana consisteix no a fer grans coses sinó a fer les que he de fer amb l'Esperit Sant, amb goig, pau, tendresa, benvolença.

Francesc, com dèiem al principi, al nucli de la seva espiritualitat, al nucli de la seva Regla (2R 10) diu: “Per sobre de tot, hem de desitjar tenir l'Esperit del Senyor i la seva santa operació”. Posseir l'Esperit i deixar-lo actuar. I això té tres criteris de discerniment:

“Pregar contínuament el Senyor amb cor pur”. El cor pur, net, innocent, transparent és sinònim que tinc l'Esperit Sant. 2) “Tenir humilitat, paciència en la persecució i en la malaltia”. 3) “Estimar els qui ens perse-

gueixen, reprenen i acusen, perquè diu el Senyor ‘estimeu els vostres enemics i pregueu pels qui us persegueixen i calunien’”. L'amor als enemics és un signe inequívoc que tenim l'Esperit Sant. Això ho diuen Serafí de Sarov, Sant Siloan del Mont Athos, Sant Francesc... La majoria dels grans espirituals diuen que el criteri de discerniment per saber si tinc l'Esperit Sant és que estimo els enemics, i tinc paciència en l'adversitat.

Com se sap si és de qualitat la meua tendresa? Quan no només la tinc quan veig coses belles o tinc un nen als braços sinó que la mantinc quan soc perseguit. Aquesta és de Déu. Això és el que diu Francesc.

I, és clar, l'experiència de la dolcesa ens fa dolços. L'experiència de la tendresa ens fa tendres. Aquesta és l'experiència de Francesc: “Que es mostrin familiars els uns amb els altres, entre els germans”. I compara els germans amb una mare que té cura dels seus fills: “Manifesti confiada-

ment l'un a l'altre la seva pròpia necessitat". Això és un signe de fraternitat de primer ordre. Normalment no demanem, per orgull o per vergonya i no ens deixem ajudar. Francesc diu: "Que cadascú nodreixi el seu germà com una mare estima i nodreix el seu fill".

No hi ha pares a la fraternitat franciscana. Tots som germans. I, a la fraternitat franciscana, tots són germans menors. Ser prior vol dir ser el primer. Aquí ningú no és prior, ningú no és primer, tots són iguals, amb ministeris diversos, però iguals. Aquest és el gran descobriment de Francesc quant a l'eclesiologia, que està fonamentada en la Trinitat.

Francesc té una carta molt bonica a fra Lleó, que era un germà una mica neura, on li diu: "T'escric, germà, talment com una mare... i si respecte al que hem parlat pel camí, tens necessitat de venir i tornar a parlar amb mi, vine totes les vegades que necessitis". A Francesc li deien mare, perquè tractava els seus germans amb la tendresa, la misericòrdia i la comprensió d'una mare per als seus fills.

Aquesta tendresa del que està posseït per l'Esperit Sant es manifesta en Francesc amb els germans malalts, amb els leprosos, i fins i tot amb els animalets. Tots els sants tenen empatia i sintonia amb els animals. El llop de Gubbio és una història molt coneguda: Francesc posa pau, pacifica el llop que molestava els habitants del poblet, es posa a parlar amb el llop afectuosament, els animals capten la tendresa, capten l'energia positiva. Capten també quan estàs nerviós. Doncs bé, al llop de Gubbio, Francesc va anar a parlar-hi, i li va dir: "Els habitants de Gubbio et posaran cada dia carn i menjar perquè tu t'alimentis, a canvi que tu no els ataquis". I va ser així.

I hi havia un conill que se li posava sota l'hàbit i no volia marxar, perquè s'hi estava tan bé. Els animals capten la santedat. Semblen contes de fades però són

anècdotes reals. Quan estaven resant al bosc, hi havia una cigala que no parava i no els deixava resar. Francesc se'n va anar a veure la germana cigala i li va dir: "Germana, volem resar vespres, et demanem, si us plau, que deixis el cant, nosaltres resem i, quan acabem, segueixes cantant". I, efectivament, la cigala va parar de cantar, els frares van resar vespres i, quan van acabar, la cigala va seguir amb el seu cant. Això només els passa als sants. Però són anècdotes reals, no contes de fades. Com que tot està creat per amor, els animals sintonitzen amb l'amor, igual que les plantes. Algunes persones quan reguen les plantes els parlen, els canten... Es veu que sí, que si tractes amb afecte les plantes, creixen millor. Si tot s'ha fet per amor, si tota la creació s'ha fet gratuïtament per amor, si tractem les criatures amb amor viuen, si les tractem amb prepotència i amb odi, es moren. Francesc viu la tendresa amb els animalets i amb tota la creació fins a anomenar-los "germana aigua", o "germà foc". Totes les criatures són germanes, començant pel "germà sol".

Així és Francesc. I després té aquestes genialitats com la de representar un pessebre vivent a Greccio. Cal una ànima de nen enorme per convocar els habitants de Greccio, buscar una mula i un bou i representar el pessebre vivent. Amb una teologia molt profunda, perquè no hi ha el nen Jesús, hi ha una bala de palla on se celebra l'Eucaristia, perquè a cada Eucaristia el Senyor baixa i s'encarna en el pa i el vi. No havia anat a la universitat, però era un gran teòleg. A més, posseïa aquesta innocència naïf, dels que recuperen l'infant que tenen a dins.

Tot això ho va aprendre Francesc de Jesús. Jesús és un home tendre, profundament afectiu. Era rude, treballador manual –paleta, fuster– que aixecava bigues i pedres i tenia les mans calloses. Era de pell bruna, cremat pel sol. Jesús era un

semita i més semblant a un àrab que a un occidental.

Però Jesús, essent un home rude, és profundament afectuós. Abraça els nens, es deixa tocar per les dones sense fer escarafalls. Recordeu aquella prostituta que, sopant amb Simó, entra i es posa als peus de Jesús a rentar-li els peus amb les seves llàgrimes, a besar-los i a ungir-los. I Jesús està tan tranquil. S'escandalitza l'altre, el religiós, però Jesús capta l'amor d'aquella dona que ho expressa com sap, i no s'immuta.

Jesús plora davant la mort de Llàtzer. Es commou. Plora davant Jerusalem: "Jerusalem, Jerusalem, jo que he volgut reunir-te com una gallina als seus pollets i no has volgut..." La imatge és maternal, entranyable.

Jesús és un home de profunds afectes. Es commou davant la vídua de Naïm. Diu el text que va tenir un estremiment de compassió: "Dona, no ploris". I després, quan veu aquella multitud desesmada i desesperançada, com ovelles sense pastor, diu el text en grec: "splagnitzomai", que ve del

terme "entranyes". Vol dir que va tenir un estremiment de compassió. Jesús vibrava de compassió davant del patiment. I és el mateix verb que s'utilitza quan el Bon Samarità veu aquell home tirat a terra: "splagnitzomai", va tenir un estremiment de compassió. El mateix verb que descriu l'emoció del Pare del Fill Pròdig quan veu venir el seu fill. Va tenir un estremiment de tendresa, de compassió. Aquest és el cor de Jesús, que vibra amb una tendresa i compassió extraordinària.

A més, Jesús té amics. Necessita l'amistat humana. Marta, Maria i Llàtzer eren grans amics que l'acollien a casa seva. I entre els apòstols, n'hi ha uns que són íntims: Pere, Jaume i Joan van a Getsemaní amb ell, hi són a la Transfiguració i a la guarició de la filla de Jaire... De manera que Jesús té íntims dins dels dotze i necessita amistat humana. Jesús és un home profundament afectiu, rude i tendre alhora.

Déu a l'Antic Testament també es mostra tendre, com un pare que agafa el seu fill i se'l posa a la galta (Os 11,3). O a Isaïes, on Déu és comparat amb una mare que està donant el pit al seu fill (Is 66): "Xuclareu les delícies de la llet de la vostra mare. Com una mare consola el seu fill, així et consolaré jo". I a Isaïes 49 diu: "Pot oblidar una mare el nen de les seves entranyes? Doncs, encara que alguna s'oblidés, jo mai no t'oblidaria". L'amor de Déu és més fort que l'amor d'una mare. I al Càntic dels Càntics, que és una delícia, compara l'amor de Déu amb el seu poble Israel amb l'amor de dos esposos que s'estimen amb molta tendresa i afecte.

La tendresa, l'amor delicat és un altre dels Noms de Déu: "Tu ets tota la nostra dolçor" diu Francesc a "Les lloances al Déu Altíssim". Deixar-se afectar per la tendresa de Déu encarnada en Jesús, és l'actitud privilegiada per esdevenir tendres, delicats i amables.

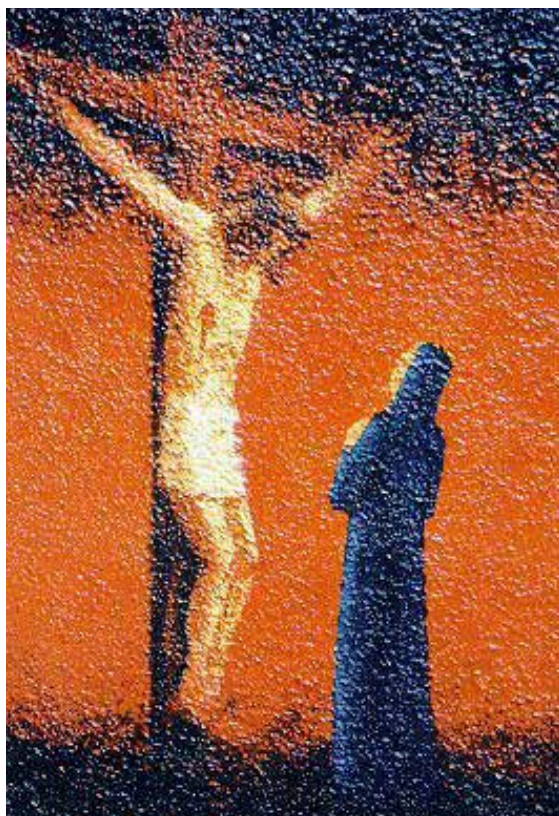
NO CERCO SABER QUÈ ÉS LA SALUT, SINÓ ESTAR SA

FRA JACINT DURAN

El mes de juny de 2023 va fer quatre-cents anys del naixement de Blaise Pascal, un home que va fer grans aportacions científiques a la història del coneixement. Va néixer el 1623 i molt aviat es va interessar per la ciència. Era, doncs, un home profundament científic i les seves aportacions encara s'estudien a les escoles avui dia. D'altra banda, era una persona pràctica: a París va començar a organitzar els autobusos metropolitans, de manera que, pagant una mica, permetia que els pobres, que no tenien carruatges, es poguessin traslladar d'un cantó a un altre de la ciutat. Al costat d'això, també inventà la calculadora, de manera que podríem dir

que va contribuir a posar els fonaments de l'actual informàtica. Així doncs, era una persona científicament molt vàlida. Però, a més de tot això, era filòsof i un home de fe cristiana profunda.

El Papa Francesc, en una Carta Apostòlica que va fer per a l'ocasió, subratlla quatre punts d'aquest pensador que són molt del nostre interès. El primer punt, que mou tot el pensament de Pascal, és una pregunta, la pregunta fonamental: Qui és l'home? Què sóc jo? Què és la persona humana? Aquesta és la gran pregunta. Ell diu que, davant de l'infinit, l'home és un no-res, i davant del no-res, ho és tot. L'home és una canya moguda pel vent. Un Misteri profundíssim. Al cor de l'home, segons Pascal, hi ha una necessitat central: la felicitat. Allò que mou, que recerca, que fa la nostra vida neguitosa i a la vegada amb ganes de seguir és l'anhel de felicitat. I una cosa que afirma Pascal, amb tota la raó, seguint la tradició i l'Escriptura, és que aquest anhel de felicitat, la persona humana no el pot omplir per ell mateix: només Déu el pot omplir. La persona humana està feta per Déu i només Déu omple el desig de felicitat infinita que nia en el seu cor. I això, dirà Pascal, s'ha fet visible, accessible en Jesucrist. En Jesucrist coneixem Déu i, més encara, ens coneixem a nosaltres. La resposta a la pregunta: qui és l'home?, qui sóc jo?, quin és el camí de la meua vida?, on trobo la felicitat? es transparenta, es fa evident, es fa carn en Jesús de Natzaret, en Jesucrist. I a aquest Jesucrist, dirà Pascal, només el coneixem no principalment pel cap. Tot i que ell era científic, era prou fi com per adonar-se que el coneixement profund neix

de l'amor. Aquell que no pensa en l'amor, que no diu que l'amor és el més important, que no afirma que l'amor és molt gran, no l'encerta... Sols el que estima té accés a Jesucrist, té accés a la felicitat, té accés a Déu. Pascal era un científic, un pensador, però sobretot era un místic.

L'any 1654, va tenir una experiència molt profunda que va escriure en un paper que es va trobar després de mort cosit dins del seu abric: "El 23 de novembre de l'any 1654, a la matinada, foc, foc, foc, certesa, Déu d'Abraham, d'Isaac i de Jacob, no el Déu dels filòsofs, joia, joia, joia intensa, llàgrimes de joia..." Aquesta experiència fonda serà la que vertebrarà tota la seva experiència espiritual, intel·lectual i científica.

I això és el que l'escena de la Transfiguració ens demana. No simplement parlar de Jesucrist, no simplement pensar-lo, no simplement tenir les paraules adequades, sinó pujar a la muntanya, no quedar-nos al ras, pujar a la muntanya alta, a la muntanya santa, com dirà sant Pere i allí, sols amb Jesucrist, poder dir el que diu sant

Pere i que segurament va experimentar Pascal: "Que n'estem de bé aquí dalt". Aquí l'ànima troba el que cerca, fins i tot allò que cerca sense saber-ho. Aquesta experiència no és simplement d'equilibri emocional, sinó que hi ve un núvol lluminós que *els cobrí i ells s'esglaiaren*. Trobar-se amb Déu no és simplement trobar l'equilibri: és com un foc. Ells s'esglaiaren perquè Déu és Déu. I el text continua dient que es prosternaren fins a terra i Jesús s'atansa, els tocà i els digué: "no tingueu por". Jesús s'atansa, ens toca i ens parla.

En l'escena de la Transfiguració de Jesucrist se'ns mostra el seu misteri més profund. Però, a la vegada, és el misteri nostre, el de la nostra transfiguració, amb l'experiència real i sublim de Jesucrist.

Gregori de Nissa, un pare de l'Església del segle IV, deia: "el que és important no és conèixer què és la salut, el que interessa és estar sa". Trobar-se amb Jesucrist no és amuntegar coneixements, és transfigurar-se, trobar la salut: Jesús que ens toca, ens parla, ens guareix, ens transfigura.

L'ESTIGMATITZACIÓ DE SANT FRANCESC

FRA EDUARD REY

Celebrem enguany el vuitè centenari de l'estigmatització de sant Francesc, que succeí, segons les fonts antigues, dos anys abans de la seva mort. En aquesta aproximació, hi haurà tres parts. Primer tractaré del fet històric de l'estigmatització, i després en donaré dues interpretacions de l'estigmatització, una més antiga i l'altra més actual.

Començo amb una petita anècdota. Fa uns dies, amb un grup de joves que va visitar el convent, vam improvisar un petit joc a l'església: "Sant Antoni porta un nen, sant Francesc porta les llagues, a veure qui els troba." Un d'ells va preguntar per què portava llagues sant Francesc. Li vam explicar que havia estat un miracle del final de la seva vida, que li havien sortit les llagues de Jesús. El noi va preguntar si li feien mal i li vam respondre que sí. El noi, sorprès, va dir: "Un miracle que fa mal?" No estava malament la pregunta.

Com hem de llegir els estigmes de sant Francesc? No són un invent, no són una llegenda, no és una cosa al·legòrica. L'aparició dels estigmes realment ha passat en la carn, en el cos de sant Francesc. No hem de defugir la seva veritat històrica. Però amb quina base en podem parlar?

El fet

D'entrada, no és un fenomen únic en la història de l'Església. Ja sant Pau diu que porta en el seu cos les marques de la passió. Però sant Pau també explica que li havien fet de tot: apedregat, apallissat... Per tant, possiblement aquestes marques que ell porta en el seu cos no siguin pròpiament les de la creu sinó que s'està referint als sofriments patits i a les marques que li han deixat com a marques de la passió de Jesús.

A banda d'aquesta referència a aquesta frase misteriosa de sant Pau, que porta en el seu cos les marques de la passió, no hi ha estigmatitzats fins a sant Francesc. Uns anys abans que ell, sembla que va haver-hi una beguina al nord d'Europa, però en tenim poca informació i no tan extensa com la de sant Francesc. Després de sant Francesc això es repeteix, i es repeteix bastant a la pròpia família franciscana. Dos casos ben coneguts són santa Verònica Giuliani, que era caputxina, i sant Pius de Pietrelcina, que s'emporta el rècord mediàtic dels estigmatitzats. El cas de sant Pius és molt recent. Ell mor l'any 1968 i té les llagues obertes durant cinquanta anys. Hi va haver ocasió de comprovar-ho de diverses maneres i de fer diferents proves. Realment és difícil negar el fenomen.

En el cas de sant Francesc, qui ens parla dels seus estigmes? Les biografies antigues totes recullen el fet. En parla Tomàs de Celano, ja des de la biografia primera que va ser escrita escassament dos o tres anys després de la mort de sant Francesc en ocasió de la canonització. En parla sant Bonaventura. Les biografies antigues parlen del fet.

Hi ha dos documents més que en parlen, que també és interessant tenir en compte. Un és un document desaparegut, del qual només es conserven còpies del segle XVII i XVIII, que és la carta que fra Elies, successor de sant Francesc, envià el dia del traspàs del sant, informant tots els frares. S'ha discutit molt sobre l'autenticitat o no d'aquest document, una discussió difícil perquè el document original no el tenim. Sembla que actualment els especialistes tendeixen a inclinar-se per la seva autenticitat. Fra Elies, en aquesta carta, el mateix dia de la mort de sant Francesc, ja

parla dels estigmes, uns estigmes que sant Francesc sembla haver tractat (i ja ho diu també fra Elies), com una cosa molt íntima, molt personal, fent els possibles per amagar-los, perquè no fossin vistos. És en el dia de la mort de sant Francesc, quan realment ja no pot protegir-se quan, d'alguna manera, es fan públics. De totes maneres, també sant Francesc ha d'haver parlat de la seva experiència amb algú, perquè si no ho hagués fet, d'on sortiria el relat que ens n'han transmès els primers biògrafs?

Hi ha un altre document, les *Lloances al Déu Altíssim*, que és una pregària en què sant Francesc va posant adjectius a Déu: "Vós sou sant, vós sou fort, vós sou gran, vós sou Altíssim..." Aquesta pregària es conserva en un autògraf de sant Francesc, que regalà a fra Lleó. I fra Lleó, al darrera d'aquest autògraf, diu que el sant va escriure això baixant de La Verna després de la visió del serafí i la impressió dels

estigmes. Per tant, és un altre testimoni molt proper.

Quina forma tenien els estigmes? És curiós que, en això, hi ha diferents versions. La més antiga d'aquestes sembla que no parla de ferides, sinó de la carn prenent la forma dels claus, és a dir, que li sobresortia la forma d'un clau: per una banda, la cabota i, per l'altra, la punta com torçada. És a dir que la carn va prendre la forma dels claus, més que obrir ferides pròpiament. Els estigmes de sant Pius de Pietrelcina són clarament ferides, i sovint els artistes han representat també així els estigmes de sant Francesc. Una representació, però, fidel al que diuen les fonts antigues, és del quadre que presideix l'altar major del nostre convent de Mallorca. Allà sant Francesc porta realment els claus, i també la llaga del costat. Aquesta sembla que seria la forma, que és molt excepcional.

L'estigmatització passà dos anys abans de la mort de sant Francesc, mentre ell es preparava per a la festa de sant Miquel, o sigui el setembre de 1224. Nosaltres celebrem l'estigmatització el 17 de setembre, però diria que les biografies no assenyalen amb tanta precisió la data. De fet, només indiquen que va passar entorn de la festa de la santa Creu, quan es preparava per a la festa de sant Miquel. Es tractava, doncs, d'un temps de recés. Sabem que Sant Francesc dedicava molt de temps als recessos: es retirava a eremitoris, es retirava a resar al bosc. Ho feia moltes vegades i per temps llargs. En aquest sentit, feia diverses quaresmes a l'any i les passava retirat a la muntanya.

Però aquest recés tenia un to especial, pel que diu Tomàs de Celano, perquè el feia en el context d'una temptació. Com descriu aquesta temptació? No ens diu de què era temptat sinó que ens diu quin estat d'ànim li provocava aquesta temptació: un estat d'ànim trist, tan trist que hi

havia vegades que no es volia trobar amb els frares, per no mostrar aquesta tristesa. I Tomàs de Celano diu que aquest estat d'ànim li durava ja des de feia un parell d'anys. Els biògrafs ho van descriure com un temptació, potser nosaltres ho descriuríem com una depressió. El cas és que era un estat d'ànim de tristesa que arribava fins al punt d'intentar ocultar-lo als germans per no desanimar-los.

D'alguna manera aquesta temptació arribà al seu terme amb l'experiència a La Verna, perquè sant Francesc en baixà amb un altre estat d'ànim, del qual donen testimoni les *Lloances al Déu Altíssim*. Això no vol pas dir que s'haguessin acabat les proves. L'any vinent, de fet, celebrarem el vuitè centenari del *Càntic de les Criatures*, que torna a estar compost en un moment fosc en què Francesc estava greument malalt i se sentia com abandonat de Déu. Però en aquest moment de què parlem ara ell baixà de La Verna amb un estat d'ànim nou.

L'experiència de La Verna té dos elements que cal destacar: d'una banda, l'aparició del serafí crucificat i, de l'altra, la impressió dels estigmes en el cos de sant Francesc. En això també coincideixen totes les fonts. Si hom va a qualsevol museu d'art romànic, un es fa càrrec que realment el serafí era omnipresent en l'imaginari de l'època. El serafí té sis ales i és un ésser ardent. El serafí ve d'aquella visió d'Isaïes, en el capítol sisè, on es narra la vocació del profeta. Ell veu Déu en el santuari i al seu voltant veu els serafins que criden: "Sant, sant, sant..."

A l'Edat Mitjana es llegia molt el llibre sobre les jerarquies dels àngels del pseudo-Dionís, un llibre en què agafa tots els tipus d'àngels que surten a la Bíblia i els ordena per proximitat a Déu. Descriuint els àngels i la seva jerarquia, es descriu a la vegada el camí místic, és a dir, les etapes d'acostar-se a Déu. El serafí és una de les jerarquies més altes, dedicades simplement a la lloança, i són de foc a causa de la

seva proximitat amb Déu. Amb tota aquesta càrrega simbòlica, no és estrany que els absis romànics estiguin plens de serafins, perquè precisament els serafins envolten l'altar on celebrem els misteris de la fe i on creiem que Déu mateix es fa present.

Sant Francesc, doncs, veié un serafí, però amb la particularitat que és un serafí crucificat. Davant d'aquest serafí crucificat tingué com un doble sentiment. Per una banda, sentí una alegria molt gran, perquè la visió d'un ésser tan pròxim a Déu alegra. En el *Llibre de contemplació en Déu*, el beat Ramon Llull dedica els primers capítols a l'alegria, especialment a l'alegria que produeix saber que Déu existeix. Per a ell, la primera experiència quan un està a prop de les coses de Déu, és l'alegria. Sant Francesc, veient el serafí, sent alegria. Però, per altra banda, pel fet que el serafí li apareixia crucificat, Francesc també sentí dolor i compassió pel que li estava passant.

Mentre es trobava en aquests sentiments contradictoris i es preguntava què passava, s'adonà que li havien quedat impresos els estigmes. Iconogràficament moltes vegades es representa com que del serafí en surten uns raigs i van, cadascun, a una de les llagues, però res d'això no es troba en les biografies. Aquestes passen d'aquest moment de sorpresa davant del serafí i d'aquests sentiments barrejats d'alegria i tristesa, a adonar-se que té les llagues i a descriure una mica com són aquestes llagues, així com el canvi d'actitud quan baixa de La Verna.

En aquest punt, paga la pena fer una petita reflexió sobre el tema dels miracles. Ens va passar fa uns anys amb un frare italià que és un bon especialista en sant Francesc. Li anaven preguntant coses sobre l'estigmatització i ell anava esquivant les preguntes. Al final, com el van collar molt, va dir: "És que no m'agraden els miracles." Ell volia ser un bon historiador científic, i si es posava a parlar de miracles, qui el

creuria com a historiador? És una actitud molt de la nostra època. Davant del miracle tendim a negar-lo directament. Busquem altres explicacions, com per exemple que al darrere hi ha una raó psicològica, però la idea de miracle no ens entra fàcilment.

Voldria fer, en aquest sentit, dues reflexions. Una ve d'un estudiós de sant Francesc que es diu Jacques Dalarun. En una xerrada li vaig comentar això que havia dit el frare historiador, i em va dir: "Si és estudiós de l'Edat Mitjana i no vol parlar de miracles s'ha equivocat d'ofici". Tenim la percepció que abans de la Il·lustració tot eren supersticions, però després va venir la raó. Però la gent antiga no era tonta, i encara que l'Edat Mitjana no tingués les eines (i les terribles limitacions) de la ciència moderna, tenia, malgrat tot, les eines del dret. L'Edat Mitjana és jurídica de dalt a baix, és a dir, els medievals, quan parlaven d'una cosa, volien proves. L'Edat Mitjana és un món on allò jurídic té un espai enorme i, per tant, no és un món on la gent afirmi coses gratuïtament. És un món on la gent vol proves d'allò que s'hi diu, vol testimonis. No és un món tan beneït que se li pugui dir qualsevol cosa i s'ho creu. Nosaltres tendim a mirar el passat i a pensar-nos que eren beneïts, però, de fet, no ho eren en absolut. Si ells afirmen una cosa i l'han vista i l'han tocada, té molts números de ser veritat. Recordo que el mateix Dalarun posava d'exemple un miracle d'algú que havia caigut d'una alçada important i havia sortit il·lès. Per més medieval que sigui, és sabut que, si es cau d'aquella alçada, un no surt il·lès i, per tant, si donaven testimoni d'això vol dir que va passar. L'Edat Mitjana sap distingir entre una cosa llegendària i una cosa que va passar.

Una segona cosa sobre el sentit del miracle. Agafo una reflexió d'un autor que m'agrada molt, C.S. Lewis, que era un ateu convers i va escriure molt defensant la fe. Ell era expert en literatura i, des d'aquesta perspectiva seva, diu una cosa que a mi em

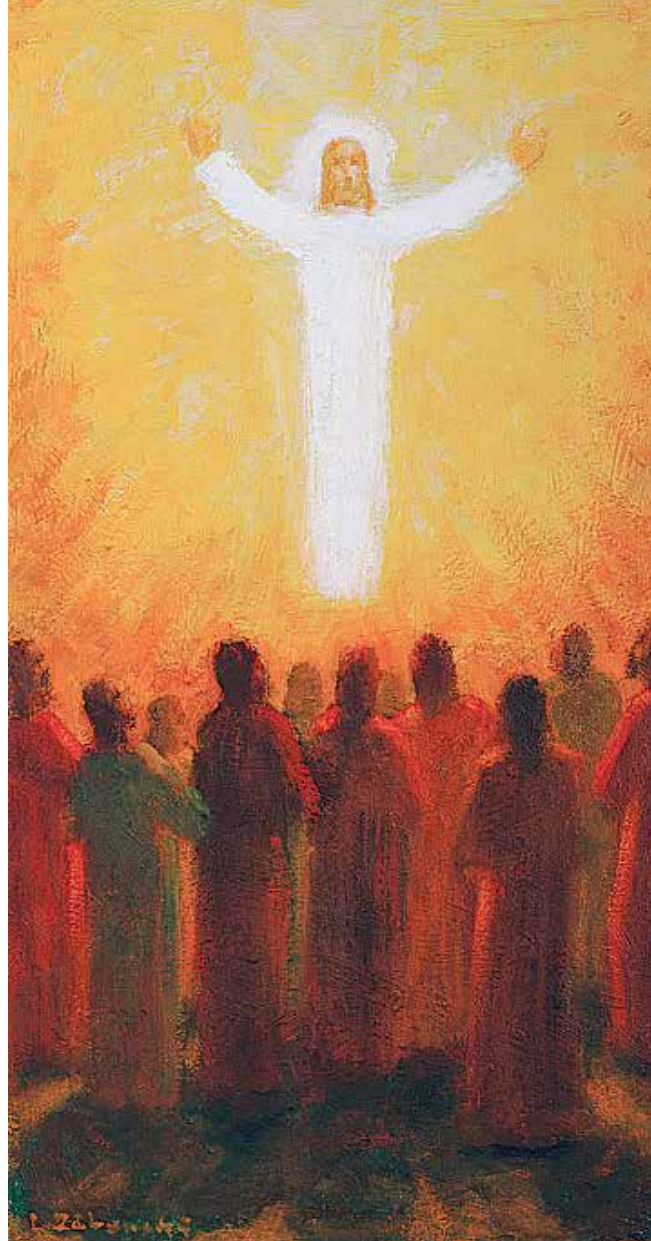
fa pensar: "En una obra de teatre, el que és important no és el decorat sinó la història que s'explica." El decorat està en funció de la història, no a l'inrevés. El nostre món ha eliminat la història i, com a molt, parlem d'una mena de progrés infinit que no se sap on va. Així, s'ha donat una importància excessiva al decorat, és a dir, a com són les lleis de la naturalesa i que es respectin. Sí, però i si la història demana en algun moment que això no sigui respectat? Què és més important? Jo crec que és important que ens fem la idea que la fe cristiana no s'explica sense el fet miraculós que va ser la resurrecció de Jesús. Per tant, si els cristians neguem el miracle, tot l'edifici de la fe cau a terra. Què és l'important, doncs, les lleis de la naturalesa? Sí que ho són, evidentment, però si aquestes lleis són el decorat, estan en funció de la història, una història que creiem que és la de Déu que crea l'univers i la humanitat, per trobar-se amb ella i per incloure-la a la seva felicitat, en el seu amor. Quan aquesta història ho demana, Déu pot saltar-se les normes del decorat.

Fixem-nos que el sentit del miracle no és mai, ni tan sols a l'evangeli, arreglar-nos la vida. Hi ha aquell text on Jesús diu a sant Joan Baptista: "Els cecs hi veuen, els sords hi senten, els coixos caminen". Però la traducció correcta és: "Hi ha cecs que hi veuen, hi ha sords que hi senten, hi ha coixos que caminen". Jesús no va curar tots els cecs, ni tots els sords, ni tots els coixos, sinó que en va curar uns quants. Per què? Doncs, perquè el miracle s'ha de llegir com un senyal que Déu dona de la seva presència, però no com quelcom que ens ha de venir a arreglar la vida. Déu fa un senyal que manifesta la seva presència, que ell és allà. Déu ens pica l'ullet a través del miracle, però després es retira: no és el seu mètode habitual. Déu pica l'ullet quan creu que ho ha de fer. El miracle està en funció del sentit.

Buscant per google sobre l'estigmatització de sant Francesc em va sortir una pàgina que crec que era d'una província franciscana, en la qual hi havia tota una explicació psicològica de l'estigmatització. Sant Francesc va estar meditant tant en la passió que això se li va traduir en les llagues. El pare Pius de Pietrelcina, quan li deien això, solia dir: "Per què no es dedica vostè a pensar fixament en un ruc a veure si li surten orelles?" Em sembla que hem de ser molt curosos aquí. Evidentment que la nostra psicologia produeix moltes coses, però anem amb compte: si la nostra experiència la reduïm a allò que nosaltres psicològicament podem fer, ho estem negant tot. La nostra pregària deixa de ser un diàleg amb Déu i passa a ser una cosa que ens fem nosaltres mateixos i, en la nostra experiència de Déu, no hi hauria res de real. Tot això són coses que s'apliquen a un miracle alegrement però, sense adonar-nos-en, ens estem carregant la possibilitat que nosaltres puguem tenir una relació amb Déu.

Dues interpretacions complementàries

Estableixo així una mica la realitat del fet i quin era el fet en si. Ara entro en dues interpretacions sobre aquest. L'antiga, la de sant Bonaventura sobretot, és una lectura molt adaptada a l'esquema de la vida mística tal com ell l'entenia i que ve de la tradició. Es parla de les tres vies, que són com tres etapes de la vida espiritual, però no ben bé perquè s'encavalquessin unes amb les altres. La primera d'aquestes és la via purgativa, és a dir, un primer moment d'acostament a Déu que consisteix sobretot a purificar-se i anar deixant coses. La segona és la il·luminativa: una fase en què un entén coses de Déu, Déu es fa entendre. I la tercera és la unitiva, en què un més aviat deixa d'entendre, perquè es troba ja unit a Déu. Per a sant Bonaventura és important llegir sant Francesc des d'aquesta perspec-

tiva. Ell fa una lectura molt simbòlica de tot, de manera que el serafí amb les seves sis ales ja representa aquestes tres etapes, cadascuna d'elles partida en dues. O sigui, que un va pujant per les ales del serafí fins arribar a l'experiència de la unió amb Déu, que és quelcom que ja no es pot expressar o explicar pròpiament.

Sant Bonaventura escriu justament a la Verna el seu *Itinerarium mentis in Deum*, que s'hauria de traduir com *Itinerari de l'esperit a Déu*. La paraula "ment" llatina, és

més ampla que la nostra. Per a nosaltres una cosa mental la veiem com a una cosa psicològica, mentre que pel llatí la ment és una cosa més àmplia. Sant Bonaventura escriu aquest *Itinerari* a la Verna i hi posa les diverses etapes de què hem parlat. La primera és la relació amb les coses que hi ha fora de mi, és a dir, la relació amb la creació, i va en paral·lel amb l'etapa purgativa. Després, la relació amb el que hi ha dins de mi, i això té bastant a veure amb el camí il·luminatiu. I finalment la relació amb el que està per sobre de mi. Cadascuna d'aquestes etapes es divideix en dos al seu torn. Després d'això, hi ha un final en aquest *Itinerari de la ment a Déu* en què diu que si has arribat aquí, llavors ja has de callar: ja no preguntis més a Jesús com a mestre sinó que pregunta a Jesús com espòs, ja no busquis la llum sinó que busquis el foc. Sant Bonaventura fa aquí tot de comparacions paradoxals com volent dir

que ha arribat un moment en què un ja està entrant en el misteri. En aquest esquema de sant Bonaventura a través del qual ell llegeix tota la vida de sant Francesc, l'estigmatització ocupa el lloc màxim. És la culminació d'un camí d'identificació amb Jesús. Per tant, és el que hi ha al final de tot, és el salt final cap a una unió completa amb Déu. Aquesta és la lectura que fa sant Bonaventura.

Una lectura més moderna, per dir-ho així, de l'estigmatització, la situa més en l'itinerari existencial i personal de sant Francesc. És curiosa aquesta referència a dos anys de temptació just abans dels estigmes. Què ha passat? Hi ha un text que va treballar molt fra Jacint Duran, el de *La véritable alegria*, i em sembla que il·lumina bastant què és el que sant Francesc havia viscut abans de l'estigmatització. De fet, els anys previs, sobretot a partir del retorn del seu viatge a Orient, sant Francesc es trobà amb un Orde amb el qual li costa identificar-se, perquè ha emprès un camí diferent del seu, o està temptat de seguir un camí diferent del seu.

Ens hem de situar una mica en l'època. És en un moment de l'Església en què els Papes, com Innocenci III o el seu nebot el cardenal Hugolí, que esdevindrà després Gregori IX, són gent íntegra i preocupada realment per l'Església. No estem en aquells períodes més foscos de Papes que només pensaven en anar de cacera o que es mataven els uns als altres. Estem en un període bastant bo de l'Església en aquest sentit. L'Església estava preocupada, en aquell moment, davant de moviments com els càtars i altres. La idea d'una reforma de l'Església havia començat a sonar amb força. Per tant, davant d'un moviment com el de sant Francesc, que és fidel a l'Església i que agafa tanta volada, la idea era veure com aconseguir "rendibilitzar-ho" des d'un punt de vista pastoral. I suposo que és ben normal que

fos així: si jo fos el Papa de l'època també ho intentaria. Però amb aquest camí de "rendibilitzar" pastoralment el moviment, sant Francesc no s'hi acabà d'identificar. Sant Francesc sempre havia previst la predicació, però per a ell el més important era aquest itinerari de trobar-se amb Déu. Per a ell era més important la vida penitencial i el punt bàsic aquí és la pobresa. La pastoral serà sempre la gran excusa per abandonar la pobresa, caient en la temptació, poc evangèlica, de pensar que si jo puc tenir més mitjans arribo a més gent i puc fer més bé.

Ara voldria fer aquí un parèntesi. En una sèrie de televisió, representen un diàleg entre la reina d'Anglaterra i la primera ministra Margaret Thatcher. Aquesta última diu: "Si el bon samarità només hagués tingut bones intencions, no el recordaríem; a més, tenia diners." La gran temptació és aquesta: creure que farem més bé si tenim mitjans. I és una temptació que a l'orde franciscà primitiu li posa la pròpia Església: accepteu tenir més mitjans per fer una acció pastoral més eficaç.

És així que començà a arribar gent a l'Orde com el propi sant Antoni de Pàdua, intel·lectuals sincerament atrets per l'ideal de pobresa de sant Francesc, però que tenien unes altres mirades. Venien d'un altre ambient, sovint del clergat, i tenien una mirada que generava una tensió amb sant Francesc. Per a sant Francesc aquesta tensió serà forta, igual com la tensió d'haver de redactar la Regla, i el fet que no s'acceptés la primera i haver de tornar-hi... Sant Francesc havia anat patint, i en el text de *La véritable alegría* expressa aquests sofriments d'una manera com al·legòrica.

Si recordeu el text, ell li diu a fra Lleó que escrigui el següent: "Ve un missatger i diu que tots els mestres de Paris han vingut a l'Orde; escriu: no és la veritable alegria. També que tots els prelatos ultramuntans, els arquebisbes i els bisbes; també que el

rei de França i el rei d'Anglaterra; escriu: no és veritable alegria." Ell ha viscut això en pròpia carn: ha viscut l'arribada a l'Orde de gent que ve del món universitari o de gent important que renuncia a títols i a privilegis per ingressar-hi. No està fabulant sinó que està dibuixant quelcom que ell ha viscut.

I segueix el text: "També, escriu que els meus frares han anat als infidels i els han convertits tots a la fe; també que tanta gràcia tinc de Déu que guareixo els malalts i faig molts miracles; et dic que en totes aquestes coses no hi ha veritable alegria." Tot això havia passat en vida de sant Francesc. Potser no havia convertit infidels, però ell mateix havia anat a l'Orient i havia tingut un contacte amb els infidels molt peculiar per ser l'Edat Mitjana. Tampoc es

troba aquí la veritable alegria. Llavors, on és la veritable alegria?

“Torno a Perusa i de negra nit arribo aquí, i és temps d’hivern fangós i tan fred que es fan caramells d’aigua freda congelada a les extremitats de la túnica i colpegen sempre les cames, i la sang raja d’aïtals ferides. I completament dins el llot, el fred i el glaç, arribo a la porta i, en haver trucat molta estona i cridat, ve el germà i pregunta; Qui hi ha? I jo responc: Fra Francesc. I ell diu: Vés, no és una hora decent d’anar pel món; no entraràs pas. I en insistir de nou, respon: Vés-te’n! tu ets simple i il·letrat, ja no vens amb nosaltres; nosaltres som tants i tals que ja no et necessitem. I jo de nou, dempeus a la porta, dic: Per amor de Déu, acolliu-me aquesta nit. I ell respon: No ho faré pas. Vés-te’n al lloc dels Crucífers i demana-ho allí! Et dic que, si hagués tingut paciència i no m’hagués irritat, en això està la veritable alegria i la virtut i la salvació de l’ànima.”

Aquesta és la sensació que té sant Francesc: “Ja són tan importants els meus frares que no em necessiten. Què hi pinto jo aquí ara?” És la sensació d’haver rebut un cop de porta a la cara. Que consti que els frares mai no van rebutjar sant Francesc. Ell vivia envoltat de la veneració dels germans, però potser no de la seva comprensió. Els frares sempre el veuran com el referent, però l’entenen o no l’entenen? Aquest és el drama intern d’ell: sentir-se venerat, cosa que ell no volia, però no realment comprès.

Hi ha un moment, en aquest sentit, que està recollit en una de les biografies que no van ser oficials en l’època, *La llegenda de Perusa*, on ell té un diàleg amb Déu i Déu li diu: “Francesc, l’orde és teu o és meu?” I sant Francesc ha de reconèixer que no és seu l’orde, sinó que és de Déu. Jo crec que tot això forma part de l’estigmatització.

Theillard de Chardin en un llibre titulat *El medi diví* parla que cal divinitzar les activitats i les passivitats de la persona. Hi ha un

camí que passa per l'acció i l'evangeli ens l'ensenya. I sant Francesc l'ha recorregut, ha abraçat el leprós, l'ha cuidat. Hi ha un camí que passa per l'acció. Però també hi ha un camí que passa per allò de què ens hem de desprendre, que hem de deixar, per allò que ens fa patir. Cal recórrer els dos camins. Sant Francesc ha deixat moltes coses, el pare, les riqueses..., però el més dur és el moment en què ha de deixar el que ha fet, o millor dit, el que Déu ha fet en ell. Però deixar-ho de quina manera? Deixar-ho vol dir abandonar-ho? Evidentment sant Francesc mor frare.

Aquí pot il·luminar-nos *l'Admonició* tercera de sant Francesc, on ens parla de l'obediència perfecta. En aquest text, sant Francesc va recorrent diversos graus d'obediència fins arribar a la perfecta obediència, que consisteix en que si et demanen una cosa que va contra l'ànima, no la facis però no et separis d'aquell que t'ho ha manat. Ho trobo una actitud molt fina, molt delicada, molt treballada. I, pensant una mica en les situacions normals de la vida, si un superior és prou sabatot per manar una cosa contra l'ànima, vol dir que tots els que estan per sota estaran farts d'ell i, per tant, el que et reclamaran és que te'n separis, que et posis a l'altre cantó a criticar-lo. El qui prengui aquesta actitud de no fer cas al superior però no desentendre's d'ell, rebrà bufetades de tots cantons: del superior perquè no li fa cas i dels altres perquè no es posa en el bàndol contrari. És una actitud molt fina i jo crec que és el que va viure el propi sant Francesc. Va arribar un moment en què digué: no puc seguir el camí que estan seguint però tampoc no em vull separar d'ells. I aquests últims anys de la vida de sant Francesc sembla com si reprengué la voluntat de ser un exemple però sense forçar, sabent que l'Orde no és seu sinó de Déu.

Crec que les dues interpretacions, la més mística de sant Bonaventura i aquesta

més existencial, es poden casar fàcilment. De fet, el sentit d'un miracle com l'estigmatització no deixa de ser tornar-nos a posar al davant la mort i la resurrecció de Jesús i una comunió amb la mort i resurrecció de Jesús viscuda personalment per un sant. Tots estem convidats a entrar en la vivència pasqual de Jesús: el baptisme, la vida cristiana, consisteix justament en això. I una part d'això consisteix en que la plenitud es troba buidant-se, desprenent-se.

No es tracta de desprendre's de tot i de qualsevol manera. Hi ha un autor que a mi m'agrada molt que diu que avui en dia tenim un excés de despreniment. El Sant Pare parla de les persones descartades. Avui potser vivim en un món en què molt fàcilment ens despremем de tot, fins i tot dels nostres compromisos. Però el despreniment autèntic, el bo, és el que es dona en el marc de l'amor i de la comunió amb Déu. I és sobretot un despreniment no dels altres sinó de mi mateix. Aquest últim pas del despreniment de mi mateix no és un pas que puguem forçar. Arriba quan arriba, quan Déu vol. Però és el pas definitiu. En una pregària atribuïda a sant Francesc diem "és oblidant-se quan un es troba". Hi ha un moment de desprendre's de si mateix. Al llarg de la vida cristiana no podem deixar de tenir el rerefons que en un moment o en molts moments això se'ns demanarà, i que precisament aquí segurament és on es juga la comunió amb Crist crucificat i ressuscitat, i on s'obre la possibilitat d'una vida nova i diferent.

Crec que amb això he dit el que volia dir sobre el fet de l'estigmatització, sobre la seva interpretació i algun apunt sobre què pot voler dir per a nosaltres aquest miracle. Si un miracle és que Déu ens fa l'ullet i ens vol passar un missatge, aquest ens vol posar mirant al centre, a la mort i resurrecció de Jesús, sabent que aquest és el nostre camí i que porta a la plenitud.

EN RECORD DE LA M. TERESA BERTRAN, POETESSA

FRA ÒSCAR BERNAUS

El 12 de febrer d'enguany moria a Arenys de Mar, a 71 anys d'edat, la poetessa Maria Teresa Bertran (literàriament coneguda com Teresa d'Arenys). Fou una escriptora excepcional, tant de poesia com de prosa, traductora de Rilke, entre d'altres poetes, que es mantingué sempre molt al marge del món "oficial" de la cultura a casa nostra. Precisament per això fou una dona que sempre parlà lliurement sense haver de retre comptes a ningú més que a la seva consciència, d'un afermat i aferrissat amor a la llengua, que coneixia com ningú. L'any 2018 rebé el Premi de la Crítica Serra d'Or per la seva Obra poètica. Fou una apassionada recercadora de Déu, tota la vida, ja des de ben petita. Aquesta recerca la dugué a cercar-lo en moltes tradicions religioses i espirituals, que aprofundí i que, d'una manera o altra, poblèn la seva obra. Casada de ben jove amb el pintor Enric Maas, se n'anà a viure a Horta de sant Joan, on durant molts anys es dedicaren a la contemplació i a la creació artística. Pel seu eremitori-refugi hi passaren personalitats de tota mena i des d'allà anà bastint una veu singular, poc coneguda a casa nostra, però d'una qualitat extraordinària. Algú ha dit que és la millor autora de sonets de la nostra literatura al segle XX i XXI. Arran de la malaltia del seu home i de la seva mort, a Arenys de Mar, l'any 2013, la M. Teresa retornà a la pràctica de la fe catòlica sobretot gràcies a l'acompanyament de fra Cinto Duran. És així que freqüentà amb molta assiduïtat el nostre convent d'Arenys i es relacionà molt amb els frares (amb alguns dels quals sempre havia mantingut relació, sobretot amb el P. Maties Boada, també poeta). Franciscana

d'arrel (els seus pares eren terciaris) cultivà una relació epistolar amb fra Cinto que ella tingué molta cura de guardar, conscient que era un vertader testament espiritual i, en paraules seves, "la seva obra més important". Aquestes cartes les va llegar a fra Cinto, amb voluntat que algun dia fossin publicades. El dia 28 de juny d'enguany la Biblioteca d'Arenys de Mar va organitzar un acte d'homenatge a la Maria Teresa, en què hi participaren els seus amics, el poeta Miquel DescLOT, l'editor i professor Oriol Izquierdo, el professor Josep-Vicent Garcia i fra Òscar Bernaus, de qui us oferim aquí la seva aportació, sobre la vessant espiritual de la Maria Teresa.

Cinto: Per cada estadi (o galàxia) de la consciència que, des del 2013, he anat davallant i davallant fins a tornar tocar terra, m'has acompanyat. Guardo el que ens hem escrit però no ho reviso –ni sé què n'hauríem de fer: de l'arxiver Pons-Guri em ve el no pensar mai a publicar... Així com vaig acompanyar l'Enric en la creu i fins on Déu permet que un mortal en segueixi un altre fora del temps, tu m'has acompanyat en sentit invers, del cataclisme ençà, per retornar-me al temps (la "normalitat"). Calia. Començo amb aquest fragment d'una carta que la M. Teresa va escriure a fra Cinto el 13 de juny del 2021, festa de sant Antoni de Pàdua, per fer-vos avinent que qui, amb tota justícia, hauria de ser ara aquí parlant-vos de la vessant espiritual de la M. Teresa és en Cinto i no pas servidor. La malaltia li ho ha impedit i dono gràcies als organitzadors per haver-m'hi convidat. La M. Teresa va llegar a fra Cinto tot un arxivador que és un tresor. Conté la correspondència que, durant molts anys,

van mantenir i són tot un pou d'espiritualitat mística d'alta volada. N'he espigolat molts fragments per poder bastir aquest meu sentit homenatge avui, 28 de juny, en què celebrem la festa de sant Ireneu de Lió, un dels escriptors cristians més antics (podríem dir, de la tercera generació). D'ell és la cèlebre frase *gloria Dei homo vivens*: "la glòria de Déu és l'home vivent". Cito sant Ireneu perquè fou un dels autors que més íclitament escrigué contra els corrents gnòstics que assetjaven el cristianisme. Sobre gnosticisme vaig tenir ocasió de parlar-ne força amb la M. Teresa, perquè ella hi havia simpatitzat molt, sobretot influïda pel (neo)platonisme i, segons com, en conservava encara la simpatia. Per a ella, el cos fou sempre un llast i l'ànima la sentia i sabia viva, però empresonada dins del cos i, per aquesta mena de càrrega imposada, a mercè del Mal i els seus embats. La temptació dualista la tingué sempre, gosa-

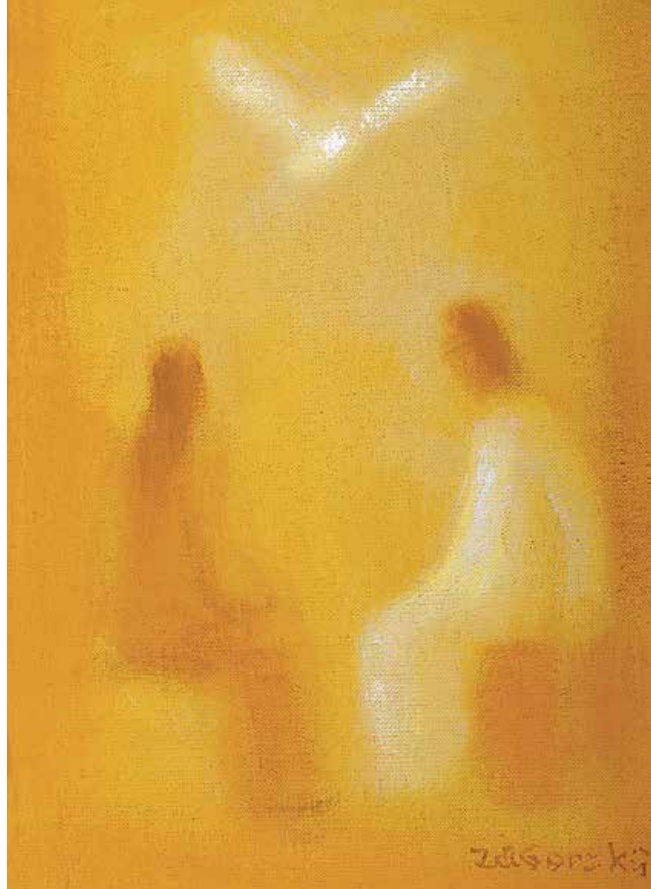
ria dir, i en féu, fins i tot, matèria de vida els anys que va viure a Horta de sant Joan amb el seu home, l'Enric Maas i el Sr. Valls, un escultor amic, en aquell refugi-eremitori, on practicà un dejuni de catorze anys, si mal no m'erro. Gosaria dir que l'austeritat i pobresa, tota la fam i intempèrie en què van viure va posar-los en comunió mística amb Déu i el món, de faisó molt semblant al *poverello* d'Assís. En una carta al Cinto del 5 d'agost del 2021 escrivia *en els anys de pobretat a la Terra Alta, el pitjor enemic natural era el cerç, vent del quadrant NW –el "mestral" nostre– que, gèlid d'hivern, tòrrid d'estiu, aflamava fruits i arbres i corsecava l'ànima. Em sembla que més d'un místic s'ha queixat d'aquest vent; també Ausiàs March se'n defensa en el decasíl·lab: "mestre i ponent / contra d'ells m'haig d'armar". La pluja, en canvi, baldament torrencial i entomada a la intempèrie aleshores, m'inspirava i m'inspira agraïment. Per*

això ahir, sota els dòcils ruixats de la tarda, obria el llibre del Càntic de sant Francesc per agrair amb paraules d'ell l'aigua que queia. I no l'esmenta, la pluja... potser sí que pensa en germana Aigua o en "onne tempo". Em va sorprendre.

La M. Teresa va cercar tenaçment Déu i Déu la va anar a trobar allà on ella no esperava, de manera que aprengué a viure les Benaurances tot descobrint-les pas a pas i maldestrament, seguint les intuïcions d'un cor que mai (o gairebé mai) no va tenir un no per a ningú.

El recorregut espiritual de la M. Teresa és certament llarg i intens. A 21 anys tingué una experiència de mort per una aturada cardíaca. Mesos després, veient un colom en descomposició a l'estació de França, l'any 74, tingué *una manifestació de tot l'horror de la des-existència, l'antesala del no-res "l'immortal espant de sentir-se no-ésser", que definí Ovidi. I vaig "davallar als inferns"*. 45 anys després ella rellegia aquella visió a través dels escrits de sant Silvà del Mont Atos: "Si no hi ha pregants en aquest món, sobrevindran grans desgràcies i fins i tot la destrucció de l'univers." Aquestes ratlles que va subratllar en aquell llibre de St. Silvà traduït per Oriol M. Diví, monjo de Montserrat, en la ja vetusta col·lecció El gra de blat, li van fer dir que aquell primer seu llibre de poemes, *Aor*, era "una pregària íntima per parar el no-res que amenaçava el món."

Jo diria que l'experiència del no-res, del Ningú, de des-existir, del no-ésser, del que més endavant descobrí en el llibre de *l'Apocalipsi* en els termes de "la segona mort"; la tingué molt atrapada i fou allà, on justament ella no esperava, que va surar una fe que sempre hi havia estat: en la malaltia i mort del seu home, l'Enric Maas. La M. Teresa veié la creu del Senyor en la creu del dolor del seu home. Entrà de ple en la nit del calvari i aquí l'acompanyament de fra Cinto fou un desllorigador clau que

l'ajudà a completar el misteri del què és la Pasqua cristiana, perquè no es pot entendre la passió del Crist, del Verb de Déu encarnat, sense la seva resurrecció. Que la creu Jesús mateix la presenti com l'hora de la seva glorificació i que aquesta hora suprema la descrigui com *l'hora en què atauré tothom cap a mi*, és perquè passió i mort només poden entendre's des de la mirada que el qui ha patit i ha mort et fa després, en la resurrecció. Aquest *després de totes les coses* però dins mateix de les coses, dins del temps, atorga plenitud de sentit a aquelles paraules amb què sant Joan comença el seu pròleg: *ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν*. Si el dolor, la brutícia que arrossega el cos, la seva pesantor, aquesta força de gravetat que ens tira cap avall, pot fer-nos simpàtics els cristians docetes, que no podien concebre dins la lògica (i amb això tenien, és ben clar, tota la raó del món) com és que

Déu pugui patir, és a dir, la idea d'un Déu pacient, veure el Crist crucificat davant teu mateix, en el llit de malaltia i mort del teu marit, pot obrir una escletxa dins del cor que faci de la paradoxa la nova lògica de l'amor, la de l'amor crucificat.

La M. Teresa aleshores començà a freqüentar el nostre convent i les converses amb fra Miquel Colom i sobretot amb fra Cinto es feren habituals. Des de la fe retrobada, la M. Teresa llegí tota la seva vida, tot el que li havia passat i li passava, a través d'una exegesi crística, que il·luminava el seu existir sencer des de la llum que de sempre havia pressentit. És així que la M. Teresa repetia sovint una seva jaculatòria *Sense dar-vos nom, oh Déu, m'éreu més meu que no ara.*

Diu en una carta del 12 de març del 2022: *entre les temptacions que m'assalten d'ençà del robatori de l'agost [li foren robades unes pintures i altre material del seu home, que conservava al seu atelier] hi ha el dubte de si m'he d'allunyar de l'Església –com vaig fer a l'edat de tretze anys–, per salvar la meva fe. Ho he afirmat vegades: la fe no m'havia fallat mai; però el que és Déu, a qui cercava des de nena a través dels mites i les religions de la terra, no el vaig trobar fins fa nou anys en la creu de l'Enric Maas. Una creu quatre mesos i mig de llarga i que tanmateix era inherent de molt abans al qui em van concedir com a germà de fe. Ja la primavera de 1974 em venia a cercar a l'infern amb aquest billet d'amour: "Sibil·leta meva de ningú: baixo de la creu, de l'arbre em desprecn". La meva mare sempre el va tenir per sant. També sor Pilar quan, després de mort, va sentir el perfum al monestir de Pedralbes.*

El dia 16, escriu el 20 de febrer del 2022, féu nou anys que l'Enric sortí definitivament del temps (deixa'm usar el pretèrit perfet que volen exterminar com els dia-crítics). En moments privilegiats, deseixida del món i confiada, se m'ha concedit un

*tast de sortir del cos i retrobar els meus morts i els àngels. D'aquí em vénen, tant la fe (que no em falla), com l'odi a ultrança que em té el Maligne. El mal m'assetja una vegada i una altra per l'única flaca on pot tocar-me l'ànima: les pintures de l'Enric, bé material i alhora espiritual a què està lligada la creatura-jo que no està ni prou lligada al propi cos. La M. Teresa "tan concisa escrivint i tan descontrolada parlant" (en paraules del seu home) era sobretot i per sobre de tot *filòloga* com ella mateixa deia (4 d'abril del 2022) *no d'ofici oficial, sinó per vocació no triada, una vocació que em va triar ella a mi i em va costar els sofriments de Jonàs acceptar-la.* Mai no va treballar per diners, ni mai es va queixar de les privacions que això comportà. I és així que parlava sempre amb llibertat. Com ella mateixa deia *no tenia el cul llogat.* Era una estimadora de la llengua, de la nostra llengua, amenaçada per totes bandes, per dins i per fora. Però també (i és el que voldria subratllar!) la M. Teresa era *filòloga* en el sentit joànnic de l'expressió, estimadora de la Paraula, el *Logos*, que va molt més enllà del que és un simple *flatus vocis* que dirien els nominalistes. Des que la carn quedà per sempre beneïda per l'encarnació del Verb etern de Déu, la lluita que la M. Teresa va viure va ser amb la carn en allò que representa de contrari a l'esperit (no pas a l'ànima), una mica com per a Joan evangelista el que representa la paraula *món* (i d'aquí "allò mundà") quan l'enfronta a la paraula *vida*. El que és caduc respecte d'allò que és etern.*

Quan va traspasar en Ramon Solé Mas, després de les exèquies, en Cinto se la trobà a fora de la parròquia d'Arenys de Mar (gener del 2023), i després de no sé quin comentari que ella va fer-li, fra Cinto li etzibà un "ets una atea" que la va fer reaccionar després per carta: *com és que sortint del comiat a en Ramon Solé Mas vas dir-me atea? D'animista, pagana,*

I. Zábořský 1995

espiritista... en els estadis de l'existir en puc haver sigut, però mentre he respirat no he parat mai de creure, ni que fos en l'àngel de la guarda o en el "déu sense nom" dels grecs... o en aquell Compassiu de l'Illa de Huxley. I sempre, sempre! he cregut en l'eternitat d'on vaig venir. Aquest "atea" del Cinto és, crec, tota una floreta (ell se l'aplica sempre a si mateix, davant de segons quines maneres de fer i parlar dels de missa: "la pompa sobrera" que en deia la M. Teresa). És l'ateisme d'un Job, que d'ateu no en té res, que no pot renegar de Déu mal que li pesi, malgrat tots els malgrats. Perquè l'experiència religiosa de la M. Teresa s'assembla molt a la de Job. Ella tenia sovint la impressió que atreia el mal, se sentia molt abatuda i entristida sobretot els últims temps, a partir de la pesta del Covid, però també pel maltracte que rebia

la llengua per part de l'Institut d'Estudis Talibans (en expressió molt genuïna d'ella), de la desfeta política d'aquests últims anys a casa nostra i, sobretot, dels robatoris de pintures que havia patit i del que ella anomenava "traïcions" de persones pròximes. Per què atrec el mal? Per què si els honors del món de l'art i les lletres des de jove níssima he sabut evitar-los? És que el "déu que d'infant em salvà sovint de la fressa i la vara dels homes" (la mare creia que, aquest vers, Hölderlin l'havia fet per mi) m'ha abandonat? Em sento abandonada com no m'hi havia sentit en cap tribulació. M'identifico amb Jesús clamant "Elí, Elí..." Vull morir per alliberar-me d'aquest agornitzar de tristesa. I no és que odiï ningú, llevat del gran Ningú que és el diable. (Hi he tingut batalles campals que superen les d'alguns anacoretas).

Aquesta tristesa la va superar pel camí nu de la fe nua, pel camí obscur de la fe obscura. Era una assídua de l'eucaristia, i en l'eucaristia s'identificava amb Jesús que es fa present en aquell *ephapax*, moment únic i sempre nou, mai repetit, del seu sacrifici: el sant sopar, el vi que és la seva Sang... i en el sagrament de la confessió. Una de les moltes confessions que va fer-li (i aquesta es pot dir!) és una certesa que li va sobrevenir: *un fragment de l'elegia de Bierville IX de Carles Riba, la dedicada a Pompeu Fabra, diu el que volia expressar quan et confessava el dia 15, sense vanar-me'n, que salvant-me jo salvava el món; una certesa que m'ha fet sobreposar en els tràngols (per salvar-me sols a mi mateixa, hauria naufragat). Diu:*

"(...) Homes que vau mesurar i acomplir accions més que humanes

per merèixer l'orgull d'ésser i de dir-vos humans,

jo em reconec entre els fills de les vostres sembres il·lustres:

sé que no fórem fets per a un destí bestial.

La llibertat conquerida en l'apassionada recerca

del que és ver i el que és just, i amb sobrepreu de dolor,

ens ensenyàreu que on sigui del món que és salvada, se salva

per al llinatge tot dels qui la volen guanyar;

i que si enlloc és vençuda i la seva llum és coberta

per la tempesta o la nit, tota la terra en sofreix (...)" [El subratllat és de la M. Teresa, en la carta]

La M. Teresa hi afegeix *jo substituiria 'tempesta' per 'tristesa', "que la tristesa ja fa molt temps que dura, a tots ens pesa massa" (Rilke). La tristesa és el que em va fer venir a confessar. Afegeix encara Cinto, tens el do de resumir la dispersió de l'altre i dar-li nom: "No et trobes pecats però*

tens necessitat de confessar"; em definies, i era això. Fa vora un any que passo nits plorant i pregant per la terra. Rumiant-hi, dedueixo que venia a confessar el pecat original.

En aquest sentit, diria que allò que vertebrà la seva vida fou la pregària. *Reso com puc, amb una manera caòtica de resar que també deu ser vàlida* (deia en una nota autògrafa, dirigida a fra Cinto, poc després de la mort de fra Miquel Colom de Juneda. La nota anava escrita en una postal que duia impresa una foto amb dos vaillets jugant ran de mar, a la posta, i a sota hi duia una frase de sant Antoni M. Claret: "Enamoreu-vos de Jesucrist i del proïsme i ho entendreu tot.")

Va retrobar Déu allà on un hom no l'hagués esperat mai, va ser capaç de reconèixer-lo i prostrar-se, com el profeta Elies, quan es cobrí el cap en sentir el murmuri suau del silenci que passava dalt la muntanya de l'Horeb. És així que començà a parlar amb Déu i s'adonà que tot el que havia fet, cercat i percaçat estava amarat d'Ell, de la seva Presència.

La Creu de Crist en la Creu de l'Enric, fou el lloc d'on, *el meu tornar a la tradició i el re-traduir les experiències que m'explicava en terminologies espirituals vàries. Aquelles denominacions espontànies m'eren útils, els déus/emanació d'Ell no em fallaven. Mira, Cinto, ho vivia defugint i ignorant la tradició dels nostres pares i, doncs, inventava. La meua poesia és potser només oració irreverent.* Ella, en aquest sentit, es lamentava molt sovint que el "món de la cultura" s'hagués secularitzat tant a casa nostra: era com la desnaturalització d'allò que havia afaïçonat la nostra identitat espiritual... la renúncia de la fe dels pares és l'arrel d'una cultura seca i trista, emmirallada dins paraules buides. La M. Teresa connectava amb moltes tradicions culturals i religioses des d'una fe cristiana feta molt

a la seva manera, acompanyada, mediada per converses i lectures de místics com Ramon Llull, Teresa de Jesús o Angela de Foligno, per dir-ne uns pocs, o per una de les figures que més va estimar i admirar, el Papa Benet XVI.

La M. Teresa em sorprengué un dia explicant-me com flairava el perfum de l'amor etern de Déu, que li sobrevenia per la casa del carrer de la Torre o per l'atelier del carrer Professor Castelló, el lloc on l'Enric va completar en el seu sofrir el sofrir de Crist en un home i per això és sant. *Perfum de resines i bàlsams* que la van acompanyar durant molts anys i de tant en tant retornaven. I citava un fragment de *Jesucrist, llum de l'ànima*: "L'amor és la **unció** de la gràcia, el **perfum de Déu** present en nosaltres, o com diu l'Apòstol, l'**efusió de l'Esperit**" [les negretes són de la M. Teresa]. I és així que, en una nit de desert, va escriure unes jaculatòries:

PARE INFINIT, SENYOR SOFRENT, SANT ESPERIT

(tres jaculatòries)

Senyor Esperit, com un alè del vostre foc damunt el meu no-re, així tingueu-me en fe.

Senyor Sofrent, feu-me sentir un bri d'amor del vostre amor per mi: així us podré seguir.

Senyor Infinit, feu-me trobar la pau per a la qual em vau crear: així sabré adorar.

En aquesta adoració eterna en què ja et trobes, M. Teresa, recorda't tothora de nosaltres i demana a Déu Pare que ens ajudi, que encengui el foc de l'Esperit dins nostre perquè els nostres ulls sàpiguen trobar i estimar el Fill, el Verb etern, fet carn, que va morir per amor del nostre amor, i que, per mitjà d'Ell, el nostre viure sigui, com el teu, una adoració fidel i perseverant d'Aquell en Qui tu ets, ja ara, eternament present. Amén.

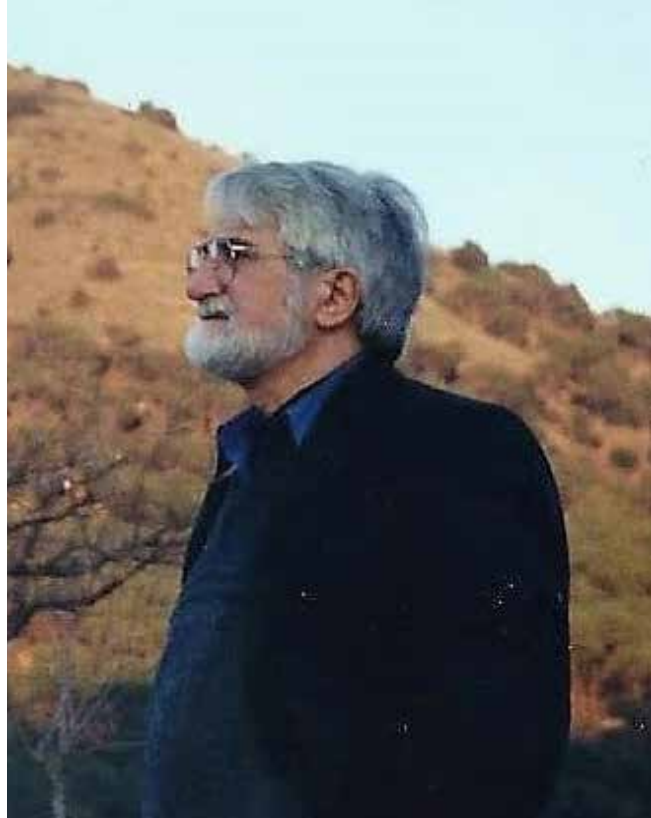
FRA FREDERIC RAURELL

FRA JACINT DURAN

El 21 de desembre de 2023 ens va deixar fra Frederic Raurell, assidu col·laborador de la nostra revista i excel·lent professor de Sagrada Escripura.

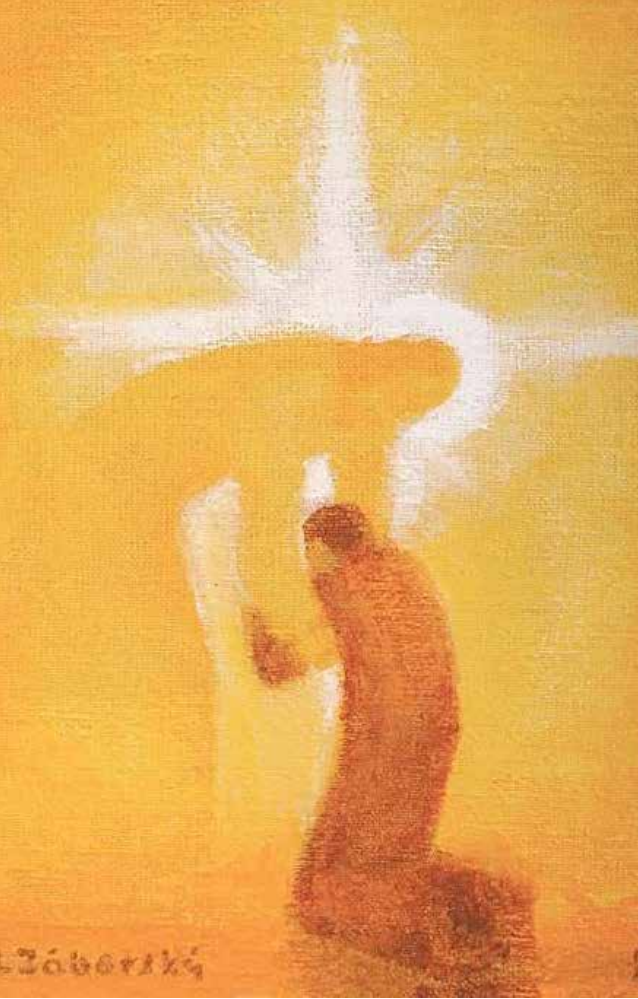
Eren els inicis dels 70 i jo començava la iniciació en l'orde caputxí. Frederic Raurell en aquells moments era un dels frares encarregats de la formació dels candidats a la vida caputxina de la nostra Província de Catalunya i Balears. Fra Frederic em va fer endinsar en la nostra forma de vida d'una manera clara i respectuosa. En aquest sentit, per mi fra Frederic va ser un punt de referència molt important que em va marcar profundament en molts aspectes. Recordo les seves classes sobre la Bíblia, sobretot quan abordava la vocació dels profetes i dels grans personatges bíblics. Aquests relats eren per a ell el fil conductor de la Sagrada Escripura, perquè, de fet, era el fil conductor de la seva pròpia vida i vocació, i també volia que fos el nostre. Era un profund coneixedor de la Bíblia, coneixia les llengües originals i així en podia veure els matisos entrant en el geni de les seves llengües i la seva història. Al costat d'això era també un expert en la metodologia exegètica i hermenèutica bíbliques.

Tanmateix, el que feia que escoltar-lo fos tant suggerent i et sentissis interpel·lat i identificat amb el que transmetia era que ho feia des de la seva existència i experiència personal. En aquest sentit, cal dir que la seva lectura de la Sagrada Escripura tenia dos aspectes més que cal subratllar. Primer, que no es feia simplement des d'una perspectiva intimista i personal sinó en el context de la realitat en què va ser escrita i també tenint en compte el context actual, il·luminant l'avui

i l'actualitat del món en què vivim i actuem i, a la vegada, deixant il·luminat el text per la realitat actual.

El segon aspecte era la seva coneixença de la filosofia i de la cultura, que abarcava un horitzó ampli i a la vegada compromès. Feia diàleg amb el món i era un oient de la Paraula. Eren, les seves, paraules que volien canviar els cors i també una crida profètica davant la injustícia en què estem immersos, a voltes, sense adonar-nos.

Citava sovint una escultura de Joan XXIII que hi havia als museus vaticans en què es representava el papa, que tenia unes orelles realment grosses, amb unes orelles encara més engrossides i amb les mans fent d'ampliació darrera de les orelles, tot ampliant la possibilitat d'escolta. Era la representació d'un creient i, per tant, d'un que escolta Déu. Cada matí l'Església, en l'invitori a la pregària de la Litúrgia de les Hores, es fa seves les paraules del salmista: "tant de bo avui sentíssiu la seva veu". Aquesta era l'actitud que fra Frederic Raurell volia que fos el pal de paller de la seva vida, malgrat totes les seves limitacions i contradiccions. Sense voler idealitzar-lo, no era fàcil en la convivència i era difícil que canviés d'opinió, era molt crític tant amb la ciència com amb

la relació amb els altres. Per a mi, no va ser simplement el formador sinó un guia espiritual, un amic.

La seva personalitat atraient tenia tres fidelitats en què s'hi havia compromès i treballat tota la seva vida i que recolzaven en l'esforç de ser fidel a la seva crida i a la Paraula. Malgrat el sentit crític amb l'Església i no deixar d'assenyalar-ne els defectes i les opcions poc evangèliques, la seva pertinença i compromís amb ella va ser total, sobretot en el món intel·lectual. Volia una Església que raonés i dialogués amb el seu entorn i fes raonable la fe. Preocupat per l'Església, a vegades era hipercrític, però va ajudar a edificar-la sobretot en el món acadèmic. Fou uns dels promotors de la Facultat de Teologia de Catalunya, on va impartir docència durant molts anys, marcant generacions de sacerdots i religiosos de Catalunya. Aquesta tasca la compaginava amb la seva docència a Roma a l'Antoniano i l'ampliava amb publicacions en diferents revistes especialitzades en tema bíblic. També, ja més endavant, feu incursions en aportacions sobre temes històrics.

La fidelitat a Catalunya fou també una línia de forta i constant en el seu itinerari personal i com a intel·lectual. Certament els seus llibres i articles especialitzats els feu en diferents llengües (l'italià, l'alemany, l'anglès), però la llengua bàsica en què treballà fou el català, la seva llengua, que estimava i procurava promocionar i embellir. El seu català era clar i de fàcil lectura i tenia una dicció de rara bellesa, i això en moments molt difícils de la dictadura. Sovint els seus sermons eren seguits per la policia que es barrejava entre els fidels que assistien a la missa al convent de Sarrià. Fra Frederic havia participat activament en moltes iniciatives per resistir a la dictadura.

En una de les primeres converses que vaig tenir amb ell (jo llavors tenia 20

anys), recordo que li vaig exposar el que volia realitzar essent frare. Com que jo veia el frare com un lluitador per un món nou, per evangelitzar, per fer Església i que en la fraternitat de frares hi trobava el mitjà ideal per formar-se i recolzar-se per a la seva missió, aquí fra Frederic va reaccionar molt clar i em va dir: “la fraternitat no és un mitjà sinó una finalitat. No es pot tractar a ningú com un mitjà”. El germà no és un instrument a utilitzar sinó a estimar, t’ajudi o no en el que creus que és la teva missió. Aquest punt, però, el va viure amb dolor. A voltes l’actitud crítica el posava en una tensió interna i això malgrat que els darrers treballs i estudis van estar relacionats amb sant Francesc i el Franciscanisme. En aquest mateix sentit, val a dir que va ajudar la directora de cinema Liliana Cavani en la seva darrera pel·lícula sobre sant Francesc, *Francesco*. Estimava profundament Sant Francesc, el va aprofundir i volia fer accessible la seva espiritualitat.

Frederic Raurell, utilitzant les paraules del profeta Jeremies, va ser algú profundament seduït per Déu, que l’encarava al misteri de l’home i del seu dolor. A molts ens va comunicar aquesta set i aquesta capacitat d’interrogar-se.

Entre les seves múltiples publicacions destaquen:

–*Profeta, el forjat per la Paraula*, Ed. Claret, Barcelona 1993.

–*Del text a l’existència, de l’exegesi a l’hermenèutica*, Barcelona 1980.

–*Molts sobre l’home*, Barcelona 1984.

–*El Càntic dels Càntics en els segles XII-XIII i la lectura de Clara d’Assís*, Barcelona 1990.

–*I cappuccini e lo studio della Bibbia*, Roma 1997.

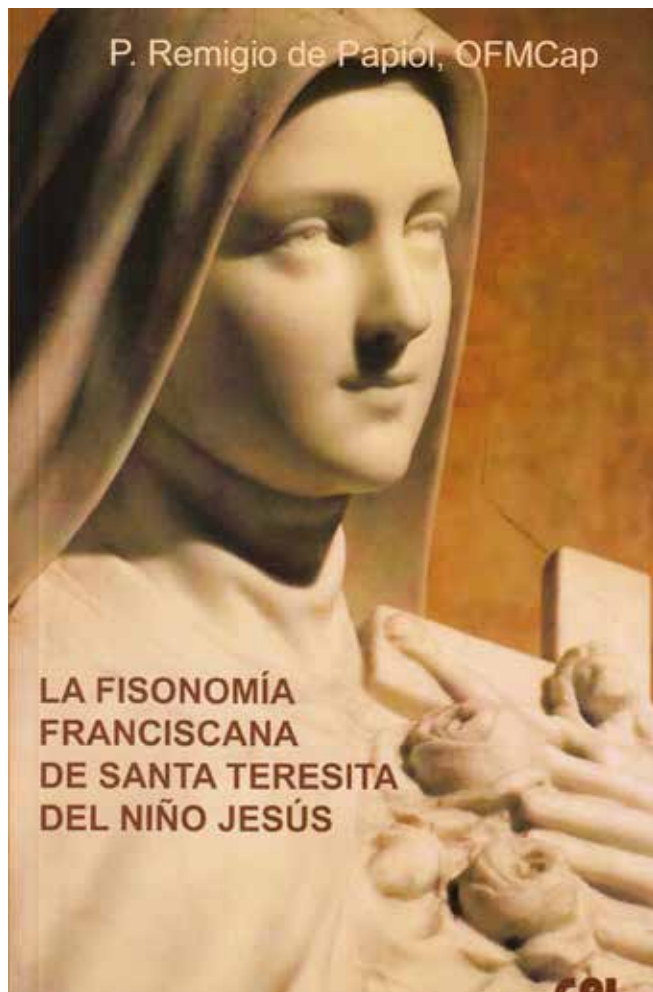
–*Carisma i institució en l’experiència de Francesc d’Assís*, Barcelona 2018.

–*Pels camins d’Assís amb Francesc*, Barcelona 2018.

–*Francesc d’Assís llegeix l’Evangeli*, Barcelona 2019.

LA FISONOMÍA FRANCISCANA DE SANTA TERESITA DEL NIÑO JESÚS

FRA VALENTÍ SERRA DE MANRESA

LA FISONOMÍA FRANCISCANA DE SANTA TERESITA DEL NIÑO JESÚS

REMIGI DE PAPIOL CENTRE DE PASTORAL LITÚRGICA, BARCELONA 2024.

Remigi de Papiol és el nom de religió del missioner caputxí Esteve Santacana i Armengol (El Papiol, 1885 – Cerdanyola

del Vallès 1937). Una volta cursades les matèries d'humanitats al Seminari de Barcelona, i amb el desig d'assolir una major vida de perfecció, demanà d'ingressar a la vida caputxina. Féu el noviciat a Arenys de Mar on hi professà l'any 1902. Després de rebre en el 1909 l'ordenació sacerdotal fou destinat com a missioner a les Filipines. Residí a Manila fins a l'any 1914 quan fou enviat a la nova missió de Bluefields (a la costa atlàntica de Nicaragua, anys 1914-1917). Després, en el 1918, fou destinat a Costa Rica on destacà com a predicador i publicista a la ciutat de Cartago (anys 1918-1921), allí assumí la direcció de la revista de divulgació i d'informació franciscana titulada *El Heraldo Seráfico*.

L'any 1921 el pare Remigi retornà a Catalunya i fou destinat, successivament, als convents d'Arenys de Mar, Manresa (on féu de mestre de novicis) i Sarrià. Durant la revolució i la terrible persecució religiosa que

s'inicià l'estiu de 1936, fou identificat com a religiós a la pensió on s'ocultava. En ser detingut confessà la seva fe i va rebre el martiri el dia 24 de gener de 1937 al cementiri de Cerdanyola del Vallès. Darreramerament fou beatificat a la catedral de Barcelona, junt amb altres 25 caputxins, el

21 de novembre de 2015. Al llarg de tota la seva vida el Pare Remigi destacà pel seu gran amor i profunda coneixença de l'espiritualitat de Santa Teresa de Lisieux, Doctora de l'amor.

El llibre *La Fisonomía franciscana de Santa Teresita del Niño Jesús* té el seu origen en una sèrie d'articles que l'any 1926 foren publicats en la ja mencionada revista *El Heraldo Seráfico* i que, posteriorment, foren harmonitzats en forma de llibre. Atès el gran interès de la temàtica desenvolupada, el llibre l'ha editat novament el Centre de Pastoral Litúrgica sense, però, actualitzar el text ni la bibliografia. Volem remarcar que aquest estudi comparatiu entre l'espiritualitat de sant Francesc d'Assís i santa Teresa de Lisieux és una obra que no ha pas perdut la seva vigència, car és un acurat i un bell estudi comparatiu entre el sant d'Assís i la santa de Lisieux.

Al llarg del llibre el seu autor evoca els trets més atractius de sant Francesc d'Assís i posa de manifest com coincideixen amb l'espiritualitat de santa Teresa de Jesús Infant i de la Santa Faç. El llibre és una veritable joia de l'espiritualitat que, quan sortí estampat per primera vegada l'any 1930 els comentaristes posaren de manifest que ajudaria enormement al progrés espiritual dels seus lectors. L'obra s'estructura en tres parts. En la primera s'afronta la temàtica principal i es fa un esbós de la semblança espiritual entre Francesc d'Assís i Teresa de Lisieux (pp. 17-59); en la segona part es tracta sobre l'influx de l'esperit de sant Francesc en la vida interior de santa Teresina (pp. 63-82); en la tercera part, molt més breu, l'autor presenta sant Francesc d'Assís vist per santa Teresa de Lisieux (pp. 85-91). Ens congratulem des de *Catalunya Franciscana* per aquesta reedició que, esperem, gaudeixi de la bona acollida que comptà la primera edició efectuada en el llunyà 1930.

Francisco Pérez Hermoso

«¿Quién eres Tú...?
¿Y quién soy yo...?»

Subir al monte Alverna
para orar con Francisco de Asís

«¿QUIÉN ERES TÚ...? ¿Y QUIÉN SOY YO...?»

Subir al monte Alverna para orar con Francisco de Asís

FRANCISCO PÉREZ HERMOSO

EDICIONES FRANCISCANAS ARANTZAZU, COL.
HERMANO FRANCISCO 86, VITORIA-GASTEIZ
2023.

Aquest llibre s'adreça als que cerquen en la pregària, als seduïts pel silenci i la soledat, als qui desitgen quelcom més en la vida, als qui escolten, als qui confien, als qui acompanyen el patiment, als qui desitgen renovar la seva vocació com a cristians per assolir una major configuració amb Crist pobre i crucificat.

Recorrem a Francesc com a mestre, com a home que ha pregat i celebrat com ningú al Déu de la vida. Volem estar uns dies amb ell a la muntanya de l'Alverna, anar a la seva escola, escoltar, deixar-nos seduir per dins. És la vida mateixa de Francesc que ens mira de front, pregàries per ser posades en el cor, amor fet paraules, veu íntima que xiuxiueja en la profunditat del teu ésser perquè et posis dret i caminis.

LA CONVERSA AMB DÉU

ANNA GONZÁLEZ

LA CONVERSA AMB DÉU

ORIOL JARA

EDITORIAL ALBADA, COL. LA DESCOBERTA,
BARCELONA 2023.

Oriol Jara, casat i pare de quatre fills, és escriptor i guionista de programes de ràdio i televisió. Ha col·laborat en programes de comèdia com *Buenafuente* o *Polònia*. Es presenta com a activista cristià i productor

catòlic. Es declara un gran entusiasta de la Bíblia i el seu estudi i recerca constants han fet possible que en sigui un expert.

Si a *Deu raons per creure en Déu* (editorial Albada 2022), l'Oriol reflexiona sobre les raons que l'han portat a creure en Déu, a ser cristià i a viure com a tal, en el seu segon llibre, *La Conversa amb Déu* (2023), proposa una mirada sorprenent sobre la Bíblia. Planteja la possibilitat de recórrer a les Escripures per trobar respostes enmig de converses familiars o entre amics.

Al llarg del llibre l'autor va desgranant com Déu parla a cadascú d'un mateix, de la història, del món actual, del poder mundà, de la Llei, d'Ell mateix... Són paraules de Jara: "...la Bíblia està escrita (des del primer moment) perquè JO la llegeixi AVUI i em canviï la vida."

El periodista Antoni Pui-vert escriu en el pròleg: "Els que tenen la sort i la

felicitat de creure, surten de la lectura dels seus llibres qüestionats i commoguts per la radicalitat amb què analitza i glossa la Paraula de Déu. Als que encara estem enmig de la boira, l'Oriol ens guia amb paraula alhora fervorosa i racional, lúcida i elèctrica. Amb una veu d'una rara autenticitat, ens ensenya a conduir, ens il·lumina la ruta. Ens asfalta el camí de l'Esperança"

Fidel Aizpurúa

PAZ A ESTA CASA

Una lectura social de la Regla Bulada
de Francisco de Asís

efarantzazu

Martín Carbajo Núñez

Celebrando la vida

La Regla y Greccio (1223-2023)

efarantzazu

PAZ A ESTA CASA.

UNA LECTURA SOCIAL DE LA REGLA BULADA DE FRANCISCO DE ASÍS

FIDEL AIZPURÚA

EDICIONES FRANCISCANAS ARANTZAZU, COL.
HERMANO FRANCISCO 82, VITORIA-GASTEIZ
2023.

En el vuitè centenari de l'aprovació pel papa Honori III de la Regla franciscana, la que coneixem com a Regla Butllada, l'autor vol llegir-la amb una mirada d'estima i actualització. Estima perquè aquesta Regla ha estat el recer de generacions de franciscans. I actualització, perquè la mirada es fa des del trepidant avui.

Des d'aquesta perspectiva Aizpurúa vol escoltar el batec del text, tocar el seu fons i captar el més essencial del cor de Francisc. Paraules vives, les de la Regla, per a camins de vida.

CELEBRANDO LA VIDA.

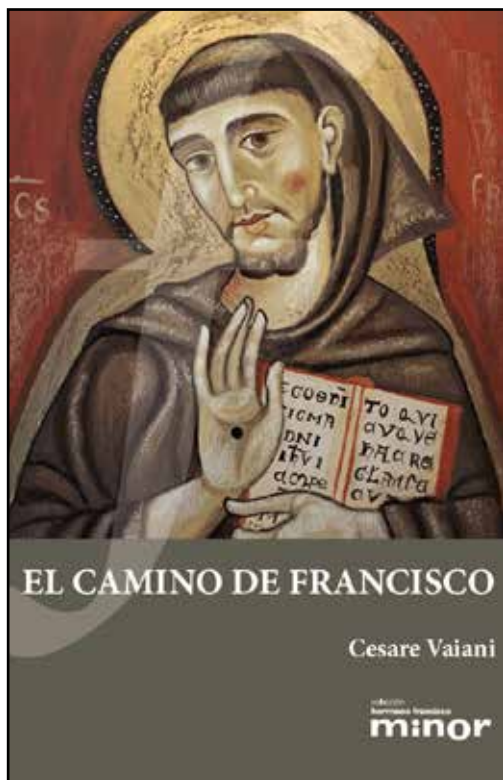
LA REGLA Y GRECCIO (1223-2023)

MARTÍN CARBAJO NÚÑEZ

EDICIONES FRANCISCANAS ARANTZAZU, COL.
HERMANO FRANCISCO 85, VITORIA-GASTEIZ
2023.

Aquest llibre és una invitació a viure com a moment de gràcia el vuitè centenari de dos esdeveniments importants per a la família franciscana: la confirmació de la Regla Butllada pel papa Honori III el novembre del 1223 i l'escenificació de la Nativitat a Greccio, un mes després.

Tal com es diu en el llibre, és una oportunitat per recordar amb gratitud el passat, enfortir la nostra identitat carismàtica en el present i obrir-nos amb esperança al futur. Celebrant aquests centenaris, cal que escoltem novament la invitació de Francisc: "Comencem, germans" (1Cel 103). És un temps de gràcia i una ocasió propícia per renovar-nos.

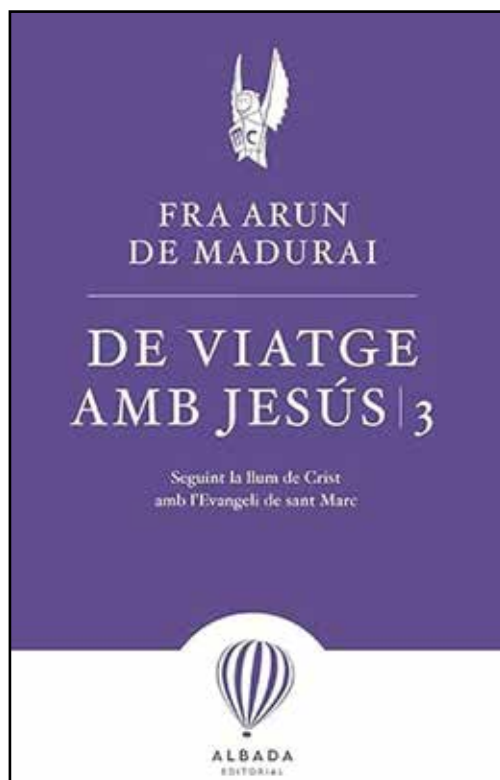
EL CAMINO DE FRANCISCO

CESARE VAIANI

EDICIONES FRANCISCANAS ARANTZAZU, COL. MINOR 21, VITORIA-GASTEIZ 2024.

Aquest llibre és una síntesi de l'espiritualitat franciscana a partir dels Escrits de sant Francesc. Amb el seu mestratge singular, l'autor ens porta de la mà, ens condueix a través d'una lectura dels textos per descobrir el que Francesc ens ha lliurat en els seus Escrits, on ell es mostra com un veritable "mestre", no només pel seu exemple, sinó també a través d'un ensenyament precís i coherent. Són les intuïcions fonamentals de sant Francesc, les que van orientar la seva vida i continuen fascinant-nos i interpel·lant-nos avui.

L'autor és professor de Teologia Espiritual i de Teologia de la Vida Consagrada, i actualment és Definidor general de l'Orde dels Frares Menors.

DE VIATGE AMB JESÚS 3

FRA ARUN DE MADURAI

EDITORIAL ALBADA, COL. L'ALENADA, BARCELONA 2024.

Després de la bona acollida de les dues entregues anteriors, Fra Arun torna a proposar un viatge inspirador a través de les pàgines de l'Evangeli, aquesta vegada de la mà de sant Marc. Meditacions fresques on l'autor ens convida a explorar la vigència i la profunditat de la Bona Nova que porta Crist, descobrint el poder transformador de les seves paràboles, els seus miracles, els seus ensenyaments, i el seu amor incondicional. A través d'històries captivadores que connecten l'Esclat amb la quotidianitat de la vida d'avui, Fra Arun ens ofereix una mirada íntima a la figura de Jesús, i al mateix temps cada capítol és una finestra oberta a l'ànima: una invitació a reflexionar sobre la nostra pròpia vida i sobre com la presència de Déu es manifesta en allò ordinari i en allò extraordinari.

«Si investigues com és l'experiència de Déu, interroga la gràcia, no la doctrina; el desig, no l'intel·lecte; el gemec de l'oració, no l'estudi de la lliçó; l'espòs, no el mestre; Déu, no l'home; la tenebra, no la claror; no la llum, sinó el foc que inflama totalment i que porta a Déu amb excessives uncions i afectes ardentíssims.»

Itinerarium Mentis in Deum VII, 6 (Sant Bonaventura)

«...Sols l'amor és digne de fe...»

(Von Balthasar)